

Vleeskalveren en herziening van het premiebeleid

C.J.A.M. de Bont
J. Bolhuis
N. Bondt
M.G.A. van Leeuwen
J.H. Wisman

Projectcode 31049

December 2007

Rapport 6.07.16

LEI, Den Haag

Het LEI beweegt zich op een breed terrein van onderzoek dat in diverse domeinen kan worden opgedeeld. Dit rapport valt binnen het domein:

- ☐ Wettelijke en dienstverlenende taken
- ☐ Bedrijfsontwikkeling en concurrentiepositie
- ☐ Natuurlijke hulpbronnen en milieu
- ☐ Ruimte en Economie
- ☐ Ketens
- ☒ Beleid
- ☐ Gamma, instituties, mens en beleving
- ☐ Modellen en Data

Vleeskalveren en herziening van het premiebeleid

Bont, C.J.A.M. de, J. Bolhuis, N. Bondt, M.G.A. van Leeuwen en J.H. Wisman

Den Haag, LEI, 2007

Rapport 6.07.16; ISBN/EAN: 978-90-8615-180-6; Prijs € 14,50 (inclusief 6% btw)

67 p., fig., tab., bijl.

Vleeskalveren en herziening van het premiebeleid geeft de mogelijke gevolgen aan van ontkoppeling van de slachtpremie voor de kalfsvleessector in Nederland. Het rapport geeft een beeld van de sector en de productieketen in Nederland en van de positie van Nederland op de Europese markt. Geconcludeerd wordt dat ontkoppeling kan leiden tot een vermindering van de productie met 5 tot 15%, terwijl het ongeveer gelijk blijven van de productie niet kan worden uitgesloten. De voorwaarden van ontkoppeling zijn hierbij belangrijk, zoals een gelijktijdige ontkoppeling in Frankrijk en de liberalisering van het zuivelbeleid.

'Veal calves and revision of the premium policy' points out the possible consequences of decoupling the slaughter premium for the veal industry in the Netherlands. The report gives a picture of the industry and the production chain in the Netherlands and the position of the Netherlands on the European market. It concludes that decoupling can lead to a reduction in production by 5 to 15%, while the possibility also cannot be excluded that production will remain about the same. The conditions of decoupling are an important factor here; for example, a simultaneous decoupling in France and liberalisation of the dairying policy.

Bestellingen:

Telefoon: 070-3358330

Telefax: 070-3615624

E-mail: publicatie.lei@wur.nl

Informatie:

Telefoon: 070-3358330

Telefax: 070-3615624

E-mail: informatie.lei@wur.nl

© LEI, 2007

Vermenigvuldiging of overname van gegevens:

- ☒ toegestaan mits met duidelijke bronvermelding
- ☐ niet toegestaan

Op al onze onderzoeksopdrachten zijn de Algemene Voorwaarden van de Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO-NL) van toepassing. Deze zijn gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel Midden-Gelderland te Arnhem.

Inhoud

	Blz.
Woord vooraf	7
Samenvatting	9
Summary	13
1. Inleiding	17
1.1 Aanleiding en doel	17
1.2 Werkwijze en uitgangspunten	18
1.3 Opbouw van het rapport	18
2. De kalfsvleessector in beeld	19
2.1 Inleiding	19
2.2 De vleeskalverenhouderij	21
2.3 Integraties	27
2.4 De markt van rund- en kalfsvlees	30
2.5 De invloed van de zuivelmarkt op productiekosten	37
2.6 Andere kostenfactoren: mestafzet, huisvesting en nuchtere kalveren	40
3. Effecten van ontkoppeling slachtpremie	42
3.1 Inleiding	42
3.2 Gevolgen voor de vleeskalverenhouderij	42
3.3 Gevolgen voor de kolom, werkgelegenheid en regionale economie	45
3.4 Conclusie	50
3.5 Mogelijkheden voor begeleidend beleid	51
4. Conclusies en slotbeschouwing	53
4.1 Conclusies	53
4.2 Slotbeschouwing	55
Literatuur	59
Bijlagen	
1. Geraadpleegde personen en klankbordgroep	61
2. Leeftijd ondernemers en opvolging in de vleeskalverenhouderij	62
3. Samenhang prijzen verschillende slachtdieren	64
4. Vleeskalverenhouderij in Gelderland en Overijssel	66
5. Keten rondom de vleeskalverenhouderij	67

Woord vooraf

Bij de in 2003 genomen besluiten over hervorming van het Europese Landbouwbeleid (GLB) was een van de centrale punten het ontkoppelen van de premies die bij eerdere hervormingen van het GLB waren ingesteld. Voor de sector rund- en kalfsvlees werd echter aan de lidstaten de gelegenheid gegeven te kiezen voor een uitzondering. Nederland besloot de slachtpremies voor runderen en kalveren te handhaven met de aantekening dat deze koppeling na enige jaren zou worden geëvalueerd. In dit rapport worden, op verzoek van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, de gevolgen van een ontkoppeling van de slachtpremie geschetst. Hierbij gaat het vooral om de effecten voor de vleeskalverenhouders en voor de kalfsvleeskolom. Het achterliggende onderzoek is gefinancierd via het Beleidsondersteunend Onderzoek, en wel binnen het thema Macrotrends en sociaaleconomische vragen van het cluster Economisch Perspectiefvolle Agroketens (BO-03-03).

Aan het onderzoek is meegewerkt door J. Bolhuis, N. Bondt, M.G.A. van Leeuwen en J.H. Wisman. Het project is gecoördineerd door C.J.A.M. de Bont. Namens het ministerie van LNV is het onderzoek begeleid door verschillende medewerkers, waarbij J.G. Deelen, G. Kolkman en G. Meester een centrale rol hebben vervuld. De resultaten van het onderzoek zijn besproken in een bijeenkomst van de klankbordgroep. Daarnaast is vanuit de sector door verschillende personen in afzonderlijke gesprekken informatie verstrekt voor het onderzoek. Namens het projectteam wil ik al deze mensen van harte danken voor hun bijdragen.

Dr. J.C. Blom
Algemeen Directeur LEI

Samenvatting

Wat zijn de gevolgen van ontkoppeling van de slachtpremie voor vleeskalveren voor de ontwikkeling van de kalfsvleessector in Nederland is de vraag die centraal staat in dit rapport. De slachtpremie voor runderen en kalveren is in 2000 door de EU geïntroduceerd als compensatie voor de verlaging van de interventieprijzen van rundvlees. Bij de hervorming van het Europese landbouwbeleid (GLB) in 2003 was ontkoppeling van de premies een van de hoofdpunten. Nederland heeft met onder meer Frankrijk gekozen voor de mogelijkheid om de slachtpremies te handhaven. De minister van LNV heeft bij dat besluit aangegeven de koppeling in 2008 te willen evalueren. In de EU kan het voortbestaan van de premie aan de orde komen bij de in dat jaar voorziene discussie (Health check) van het GLB.

Kenmerken kalfsvleessector

De kalfsvleessector bestaat uit twee deelsectoren: wit of blank vlees en rosé vlees. De witvleesproductie is het meest omvangrijk, maar de rosékalfsvleesproductie is de laatste jaren duidelijk gegroeid. Het aantal bedrijven met vleeskalveren in Nederland is hierdoor sinds 1990 met 50% toegenomen tot circa 3.000, terwijl het aantal vleeskalveren met 40% steeg. De vleeskalverenhouderij was in deze periode vrijwel de enige groeisector binnen de Nederlandse veehouderij. De vleeskalverenhouderij onderscheidt zich ook doordat de schaalvergroting minder sterk is dan in andere sectoren. De structuur van de bedrijven in de sector is zeer divers. Naast een groot aantal bedrijven met kleinere aantallen vleeskalveren zijn er ruim 500 gespecialiseerde hoofdberoepbedrijven.

Het inkomen van deze bedrijven was in de periode 2002-2006, na de uitbraak van MKZ, hoger dan in de daaraan voorafgaande jaren. In vergelijking met andere takken van de intensieve veehouderij kent de vleeskalverenhouderij stabiele inkomens, die ongeveer op het peil liggen van de melkveehouderij. Het inkomen van de vleeskalverenhouders in de periode 2002-2006 zou zonder het effect van de premies gemiddeld ongeveer gelijk zijn aan het inkomen in de periode 1995-2000. De slachtpremie in Nederland voor de witvleeskalveren bedraagt circa 40 euro, terwijl voor de rosékalveren de premie van ongeveer 70 euro voor volwassen runderen wordt ontvangen.

Rol van de integraties

In de witvleeskalverenhouderij wordt meer dan 90% van de kalveren op contract gehouden. In de rosésector gaat het om circa 40%. De contracten worden overwegend aangeboden door enkele integraties, die zowel de toelevering van kalveren en kalvermelkpoeder als het slachten en de afzet van het vlees verzorgen. De kalverenhouder ontvangt een vergoeding voor de verzorging en huisvesting van de dieren. De integraties hebben een regiefunctie in de keten. Omdat enkele van de integraties ook internationaal actief zijn, hebben de Nederlandse integraties een belangrijke rol in de totale kalfsvleesmarkt in de EU.

Markt voor kalfs- en rundvlees

Kalfsvlees vormt een specifiek marktsegment binnen de markt van rundvlees. De Europese productie van rundvlees heeft een ongeveer tienmaal zo grote omvang als de productie van kalfsvlees. De EU is sinds enkele jaren netto-importeur van rundvlees. De productie neemt af door de melkquotering, waardoor de rundveestapel geleidelijk krimpt. Door de veranderde marktsituatie zijn de prijzen van slachtvee de laatste jaren gestegen, na een periode dat deze prijzen onder druk stonden door de veranderingen in het GLB en de BSE- en MKZ-affaires. De vooruitzichten voor de prijsvorming van rundvlees zijn gunstig, hoewel er geen groei van de vraag in de EU wordt verwacht. De ontwikkeling van de prijzen van vleeskalveren staat vrij nauw in verband met die van volwassen slachtrunderen.

Positie Nederland in EU-kalfsvlees

Nederland is na Frankrijk de grootste producent van kalfvlees in de EU en heeft vanaf 1990 een groter marktaandeel verworven, vooral ten koste van Frankrijk en Italië. De productie in Frankrijk lijkt de laatste jaren te stabiliseren. De ontkoppeling van de premie in Duitsland en Italië lijkt een daling van de productie in deze landen tot gevolg te hebben.

Het Nederlandse kalfsvlees wordt voor ongeveer 90% geëxporteerd, vooral naar Italië (circa 40%), Frankrijk en Duitsland (beide ongeveer 20%). De afzet naar deze landen is vrij stabiel en niet erg gevoelig voor de economische conjunctuur. Wel steeg de consumptie in Italië eind 2005 omdat consumenten vanwege de dreigende vogelgriep afzagen van de aankoop van pluimveevlees. Hierdoor stegen de prijzen van kalfsvlees aanzienlijk, waarna een sterke daling volgde in de loop van 2006.

De Nederlandse productie is door de krimp van het binnenlandse aanbod voor een tot ongeveer 50% toegenomen deel gebaseerd op de invoer van jonge kalveren uit andere EU-landen, zoals Duitsland. De laatste jaren komt een aanzienlijk deel van de invoer uit Polen en Litouwen.

Samenhang met zuivelprijsverandering

Door het gebruik van zuivelproducten (mager melkpoeder en weipoeder) voor de witvleesproductie hebben prijsontwikkelingen op de zuivelmarkt een belangrijke invloed op de productiekosten van (wit)kalfsvlees. Uitgaande van de veranderingen in het Europese zuivelbeleid met verlaging van de interventieprijzen sinds 2003 zou een prijsdaling van de genoemde poeders mogen worden verwacht. Vanaf 2006 zijn deze prijzen echter fors gestegen. Hierdoor is de rentabiliteit van de vleeskalverenhouderij sterk onder druk komen staan. Integraties verminderen in antwoord hierop het aanbod van vleeskalveren door de stallen langer leeg te laten staan en contracten niet te verlengen. Niet duidelijk is hoe lang de zuivelprijzen hoog zullen blijven. Voor de langere termijn kan een lagere prijs van de zuivelproducten worden verwacht wanneer de productiebeperking van melk (quotering) in de EU wordt afgeschaft. Ook het afronden van de WTO-onderhandelingen kan leiden tot lagere zuivelprijzen. Het afschaffen van de zuivelquotering kan tevens een groter aanbod van jonge kalveren opleveren, vooral vanuit Nederland.

Gevolgen van ontkoppeling

Bij ontkoppeling van de slachtpremie en omzetting van de premies in toeslagrechten per bedrijf kan de vleeskalverenhouder in beginsel kiezen voor beëindiging van de productie

met behoud van de toeslag. Voor de bedrijven met een speciaal toeslagrecht, vanaf 5.000 euro per hectare, geldt echter de voorwaarde dat ten minste 50% van het vee gehouden moet worden. De vleeskalverenhouders verwachten overigens in Nederland geen grote productiedaling door ontkoppeling van de premies. Een deel van de oudere ondernemers zonder opvolger zal de productie eerder beëindigen, maar deze productiecapaciteit wordt door een geleidelijke schaalvergroting overgenomen door de continuerende bedrijven. De meeste bedrijven zullen worden voortgezet omdat vrij recent is geïnvesteerd, onder meer vanwege de vanaf 2004 vereiste groepshuisvesting.

De integraties zijn wat genuanceerd in hun oordeel; een deel ervan verwacht wel een vrij aanzienlijke daling, oplopend tot ongeveer 30%. Hierbij wordt een forse schaalvergroting van de bedrijven voorzien.

Analyses van het LEI wijzen op de mogelijkheid van een daling van de productie-omvang van de Nederlandse vleeskalverenhouderij met 10 tot 15%. De daling zou voor de rosékalveren groter kunnen zijn dan voor de witvleeskalveren omdat de premie voor rosékalveren in vergelijking met de opbrengstwaarde hoger is. De daling is het grootst wanneer Nederland wel ontkoppelt en Frankrijk dat niet zou doen. Nederland komt dan in ongunstiger concurrentieverhoudingen. Frankrijk lijkt in staat de productie dan te kunnen uitbreiden, onder meer op basis van de sinds 2006 weer mogelijke invoer van Britse kalveren. De productie-uitbreiding in Frankrijk kan ertoe leiden dat de Nederlandse export van kalfsvlees naar dat land afneemt.

Om die reden wordt het belang van het gelijktijdig ontkoppelen van de slachtpremie in de gehele EU onderstreept. Daarnaast hecht de sector aan het kiezen van een recente periode als referentie voor de vaststelling van de toeslagrechten. Met een recente referentieperiode wordt aangesloten op de huidige structuur van de sector. De periode 2000-2002 is mede gezien de uitbraak van MKZ in 2001 niet bruikbaar. Bovendien is inmiddels de definitie van kalveren voor de slachtpremie gewijzigd.

Overigens mag niet worden uitgesloten dat de omvang van de productie in Nederland vrijwel gelijk blijft wanneer de melkquotering wordt afgeschaft en hierdoor het (binnenlandse) aanbod van kalveren toeneemt. De integraties hebben als regisseurs in de keten een belangrijke invloed op de productieontwikkeling.

Mogelijkheden voor beleid

De ontkoppeling van de slachtpremies voor vleeskalveren kan worden gezien in samenhang met andere mogelijke veranderingen in het GLB. Bij voorkeur wordt, vanwege de verhoudingen binnen de vleesveehouderij, gelijktijdig de slachtpremie voor volwassen rundvee ontkoppeld. Gezien de huidige hoge prijzen van de zuivelproducten die als voer worden benut voor de vleeskalveren, heeft de kalfsvleessector belang bij beëindiging van de quotering dan wel voorlopig een verdere verruiming van de melkquota. Hierdoor neemt het aanbod van nuchtere kalveren ook toe. De kalfsvleessector zal echter problemen hebben met het invoeren van regionalisatie (flat rate ofwel gelijke toeslagen per hectare). Het gelijktijdig of kort na elkaar toepassen van ontkoppeling en regionalisatie kan erg nadelig zijn voor de kalfsvleesproductie in Nederland. Er is dus reden voor een zorgvuldige fase-ring van de mogelijke aanpassingen in het GLB.

De veranderingen in het GLB voor de vleeskalverenhouderij geven ook aanleiding om andere beleidsterreinen in beschouwing te nemen voor de ontwikkeling (versterking,

innovatie en verduurzaming) van de bedrijfstak. Genoemd worden in dit verband onder meer het Europese plattelandsbeleid, financieringsregelingen (BF), Ruimtelijke Ordening en milieubeleid.

Summary

Veal calves and revision of the premium policy

The central question in this report is that of the consequences of decoupling of the slaughter premium for veal calves for the development of the veal industry in the Netherlands. The slaughter premium for adult cattle and calves was introduced by the EU in 2000 in compensation for the lowering of the intervention prices for beef. Decoupling of the premiums was one of the principal points of the reform of the European agricultural policy (CAP) in 2003. The Netherlands, together with France and other countries, has elected for the possibility of maintaining the slaughter premiums. In taking that decision, the Minister of Agriculture, Nature and Food Quality indicated that he wished to evaluate the linking in 2008. In the EU, the continuation of the premium may be raised during the discussion of the CAP planned for that year (health check).

Characteristics of the veal industry

The veal industry consists of two sub-sectors: white meat and pink meat. The white meat production is the most extensive, but pink veal production has grown markedly in recent years. In consequence, the number of holdings with veal calves in the Netherlands has increased by 50% to approximately 3,000 since 1990, while the number of veal calves has increased by 40%. In this period, the veal calf industry was almost the only growth sector within the Dutch livestock industry. The veal calf industry is also distinguished by the fact that there have been fewer economies of scale than in other sectors. The structure of the holdings in the sector is very diverse. Besides a large number of holdings with small numbers of veal calves, there are over 500 specialised holdings where the keeping of veal calves is the principal activity.

In the period 2002-2006, after the outbreak of foot and mouth disease, income from these holdings was higher than in the preceding years. In comparison with other branches of intensive livestock farming, the veal calf industry enjoys stable incomes, which lie approximately at the level of those of the dairy farming industry. Without the effect of the premiums, the average income of the veal calf farmers in the period 2002-2006 would have been roughly the same as the income during the period 1995-2000. The slaughter premium in the Netherlands for white veal calves amounts to approximately €40, while for pink calves, the premium of approximately €70 for adult cattle is received.

Role of the integrations

In the white veal industry, more than 90% of the calves are kept on contract. In the pink veal sector, the proportion is approximately 40%. The contracts are offered predominantly by a few integrations, which are responsible both for the supply of calves and calf milk powder and the slaughter and the sale of the meat. The calf farmer receives remuneration for looking after and housing the animals. The integrations play a controlling role in the

chain. Because some of the integrations are also active internationally, the Dutch integrations play an important role in the veal market in the EU as whole.

Market for veal and beef

Veal forms a specific market segment within the market for beef. The European production of beef is about ten times as great as the production of veal. The EU has been a net importer of beef for several years. Production is decreasing because of the imposition of milk quotas, which are causing a gradual shrinking of the cattle population. Because of the changed market situation, the prices of beef cattle have risen in recent years, following a period in which these prices were depressed through the changes in the CAP and the BSE and foot-and-mouth outbreaks. The prospects for beef prices are favourable, although no growth in demand is expected in the EU. The price trend of veal calves is quite closely tied to that of adult beef cattle.

Position of the Netherlands in EU veal

The Netherlands is the largest producer of veal in the EU after France and has gained a larger market share since 1990, mainly at the expense of France and Italy. Production in France appears to have been stabilising in recent years. The decoupling of the premium in Germany and Italy appears to have led to a fall in production in those countries.

About 90% of Dutch veal is exported, mainly to Italy (approximately 40%), France and Germany (both about 20%). The sales to these countries are fairly stable and not very sensitive to the economic cycle, although consumption did rise in Italy at the end of 2005 because consumers stopped buying poultry meat through the threat of bird flu. This led to a steep rise in the price of veal, followed by a sharp fall in the course of 2006.

Because of the decline in the domestic supply, about 50% of Dutch production is now based on the import of young calves from other EU countries, such as Germany. In the past few years a considerable proportion of the imports come from Poland and Lithuania.

Relationship to price changes for dairy products

Through the use of dairy products (thin milk powder and whey powder) for white veal production, price trends on the dairy products market have a significant effect on the production costs of white veal. On the basis of the changes in the European dairy policy following the reduction of intervention prices since 2003, one would expect a fall in the price of these powders. But these prices have risen steeply, beginning in 2006. As a result, the profitability of the veal calf industry has come under strong pressure. In reaction to this, the integrations are reducing the supply of veal calves by leaving the stalls empty for longer and not extending contracts. It is not clear how long dairy product prices will remain high. For the longer term, a lower price of dairy products can be expected when the limitation of milk production (quotas) in the EU is abolished. The rounding off of the WTO negotiations may also lead to lower dairy prices. The abolition of the dairy quotas may also result in a larger supply of young calves, particularly from the Netherlands.

Consequences of decoupling

With the decoupling of the slaughter premium and conversion of the premiums into bonus rights per holding, the veal calf farmer can choose in principle to cease production while retaining the bonus. For the holdings with a special bonus right, from €5,000 per hectare, however, the condition applies that at least 50% of the livestock must be retained. The veal calf farmers incidentally expect no great fall in production in the Netherlands through decoupling of the premiums. Some of the older producers without successors will end production sooner, but this production capacity has been taken over by the remaining holdings through a gradual enlargement of scale. The majority of holdings will be continued because of quite recent investments, partly in the group housing that has been required since 2004.

The integrations are rather nuanced in their judgement; some of them do expect a quite considerable fall - of up to about 30% - accompanied by considerable enlargement of scale of the holdings.

Analyses by LEI point to the possibility of a fall in the production capacity of the Dutch veal calf industry by 10 to 15%. The fall may be greater for pink veal calves than for white veal calves, because the premium for pink veal calves is higher in relation to the value of the yield. The fall would be greatest if the Netherlands did implement decoupling and France did not. The Netherlands would then be placed in a less favourable competitive position. France would then appear to be able to expand production, partly on the basis of the import of British calves, which has again been possible since 2006. The expansion of production in France may result in a decrease of the Dutch export of veal to that country.

For that reason, it is important that the slaughter premium should be simultaneously decoupled throughout the EU. In addition, the industry chooses a recent period as a reference for determining the bonus rights. A recent reference period is one that relates to the present structure of the sector. In view of the outbreak of foot and mouth disease in 2001, the period 2000-2002 cannot be used. Moreover, the definition of calves for the slaughter premium has now been changed.

Incidentally, it is possible that the volume of production in the Netherlands will remain more or less unchanged when the milk quotas are abolished, and the domestic supply of calves increases as a result. As stage managers in the chain, the integrations have a considerable influence on the trends in production.

Possibilities for policy

The decoupling of the slaughter premiums for veal calves can be viewed in relation to other possible changes in the CAP. Because of the relationships in the livestock industry, the slaughter premium for adult cattle should preferably be decoupled at the same time. In view of the current high prices of the dairy products which are used as fodder for the veal calves, the veal industry has an interest either in ending the quotas or in a further provisional increase in the milk quotas. The supply of newborn calves would also increase in consequence. The veal industry will, however, have problems with the introduction of regionalisation (flat rate or equal bonuses per hectare). The simultaneous introduction of decoupling and regionalisation or their application in quick succession can be highly disadvantageous for veal production in the Netherlands. There is therefore good reason for a careful phasing of the possible adjustments in the CAP.

The changes in the CAP for the veal calf industry also provide an occasion to examine other policy fields for the development (strengthening, innovation and increasing sustainability) of the industry, for example, European rural policy, financing arrangements (BF, Agricultural Loan Guarantee Fund), physical planning and environmental policy.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

In de besluiten over de hervorming van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) in 2003 is als algemene lijn vastgesteld het ontkoppelen van de premies van de productie. Bij de besluitvorming is voor enkele producten een uitzondering op de regel van ontkoppeling voor de gehele EU gemaakt en ook is voor enkele producten het geheel of gedeeltelijk handhaven van de premiekoppeling als optie aangeboden aan de lidstaten. Het laatste geldt onder meer voor runderen en kalveren. Zo is bepaald dat lidstaten de slachtpremie voor kalveren voor 100% gekoppeld kunnen houden (EC, 2003, artikel 38). Voor volwassen runderen kon een lidstaat als optie kiezen het koppelen van de slachtpremie voor maximaal 100%. Andere opties waren de zoogkoeienpremie voor 100% gekoppeld houden in combinatie met de slachtpremie voor runderen op maximaal 40% en ten slotte de speciale stierenpremie handhaven op maximaal 75%.

Nederland heeft gekozen voor een 100%-koppeling van de slachtpremies van zowel kalveren als van volwassen runderen. De overige EU-premies voor runderen zijn in Nederland door deze keuze vervallen. Zij zijn in 2006 opgegaan in de bedrijfstoelagen. Overigens is ook de ooi-premie door Nederland volledig ontkoppeld.

Bij de beslissing in Nederland, in 2004, voor het handhaven van de koppeling van de slachtpremies heeft de minister van LNV gesteld dat deze koppeling tijdelijk kan zijn en dus kan worden beëindigd (LNV, 2004). De minister heeft aangegeven de gekozen optie te willen evalueren. Inmiddels heeft de Europese Commissie zich voorgenomen een 'Health check' van het GLB te willen uitvoeren, waarschijnlijk in 2008. Dit houdt onder meer een vereenvoudiging van het beleid in. In het kader hiervan komt waarschijnlijk de koppeling van premies aan de orde in de besprekingen over het GLB.

Het voornemen om de bestaande koppeling van de slachtpremies te evalueren vormt de belangrijkste aanleiding voor deze studie, die op verzoek van het ministerie van LNV is uitgevoerd. Het gaat in dit verband vooral om de slachtpremie voor kalveren (vleeskalveren). De keuze hiervoor heeft te maken met de specifieke betekenis en positie van de kalfsvleessector in Nederland. Omdat voor rosékalveren de slachtpremie voor volwassen runderen geldt, wordt deze mede in de analyses betrokken.

Opgemerkt zij dat in eerdere studies door onder meer het LEI in beeld is gebracht wat de effecten zijn van een andere mogelijke verandering in het toelagenbeleid, namelijk regionalisatie ofwel het invoeren van een gelijk (*flat rate*) bedrag per hectare (De Bont et al., 2006 en 2007; Hermans et al., 2006). Deze mogelijkheid zal in deze studie slechts zijdelings aan de orde komen. Ook op de mogelijkheid dat op de premies of toelagen een verder gaande korting - om budgettaire redenen of om geld vrij te maken voor plattelandsbeleid (modulatie) - wordt aangebracht, wordt in dit rapport niet verder ingegaan. De mogelijke gevolgen van hogere kortingen voor onder meer de vleeskalverenbedrijven zijn in genoemde rapporten besproken.

Doel van deze studie is om de gevolgen van ontkoppeling van de slachtpremie voor kalveren te analyseren voor de vleeskalverenhouders en de andere bedrijven in de kalfsvleessector in Nederland. Hierbij nemen de integraties, de ondernemingen met contractrelaties met de kalverenhouders, een bijzondere plaats in. In samenhang met de gevolgen voor de kalfsvleessector komen ook de effecten voor de werkgelegenheid en de regionale economie in beeld. In het rapport gaat het weliswaar voornamelijk om de witvleesproductie, maar er wordt voor zover nodig ook aandacht gegeven aan de productie van rosékalfsvlees.

1.2 Werkwijze en uitgangspunten

Het onderzoek omvat verschillende aspecten, waaronder een analyse van de situatie en ontwikkelingen in de sector en van de positie van de in de sector actieve bedrijven (vleeskalverenhouders en integraties). Op basis van de situatieschets wordt nagegaan wat de te verwachten reactie is op een ontkoppeling van de premie. Hierbij zijn van belang de mogelijke ontwikkelingen in de markten van kalfs- en rundvlees, van kalveren en van zuivelgrondstoffen.

In de analyses wordt gebruik gemaakt van literatuur en van gegevens van onder meer het CBS (Landbouwtelling), Eurostat, het LEI (Informatienet) en de Productschappen (PVE). Daarnaast nemen de inzichten van informanten als vertegenwoordigers van de betrokken organisaties (LTO) en bedrijven (integraties) een belangrijke plaats in.

1.3 Opbouw van het rapport

In hoofdstuk 2 wordt de kalfsvleessector in beeld gebracht. Achtereenvolgens worden de structuur en de financiële resultaten van de vleeskalverenhouderij en de positie van de integraties in de sector onder de loep genomen. In dit hoofdstuk is ook de markt van kalfsvlees en de positie van Nederland op deze markt geanalyseerd. Deze analyse is geplaatst in de bredere context van de ontwikkelingen op de rundvleesmarkt. Aansluitend hierop is, vooral vanwege invloed op de productiekosten van kalfsvlees, de ontwikkeling op de zuivelmarkt in beschouwing genomen. Hetzelfde geldt voor onder meer de mestmarkt. Hoofdstuk 3 geeft een analyse van de mogelijke gevolgen van ontkoppeling van de slachtpremie voor vleeskalveren voor vooral de omvang van de productie in Nederland. Deze analyse stoelt op meningen van vertegenwoordigers van de sector en op nadere analyses van beschikbare informatie. Hierbij is van belang de randvoorwaarde van ontkoppeling: vindt dat alleen in Nederland plaats of ook gelijktijdig in (vooral) Frankrijk. De positie van de Franse vleeskalverenhouderij wordt om die reden verder onder de loep genomen. De belangrijkste punten van het onderzoek worden in beknopte vorm in hoofdstuk 4 als conclusies gepresenteerd. Daarna wordt in een slotbeschouwing nog onder meer stilgestaan bij de afstemming van verschillende beleidsonderdelen bij de (verdere) herziening van het GLB.

2. De kalfsvleessector in beeld

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de ontwikkeling van de kalfsvleessector in beeld gebracht. Beschreven worden de afzonderlijke segmenten van de productiekolom. Op basis van gegevens van diverse bronnen komt onder meer aan de orde hoe de sector zich heeft ontwikkeld in de periode voor en na de introductie van de slachtpremie in 2000.

Kenmerken van de sector

De kalfsvleessector in Nederland bestaat uit twee deelsectoren: wit of blank vlees en rosé-vlees. De witvleesproductie is het meest omvangrijk, maar de rosékalfsvleesproductie is de laatste jaren duidelijk gegroeid. De omvang van de productie in elk segment of schakel van de kolom is weergegeven in bijlage 5.

De witvleessector bestaat uit ketens van bedrijven die respectievelijk het voer (kalvermelkpoeder) produceren, de aangevoerde jonge (nuchtere) kalveren aanhouden tot slachtrijpe dieren (vleeskalverenhouderijen) en ten slotte de kalverslachterijen. De sector kent een bijzondere organisatiestructuur. De schakels zijn namelijk nauw met elkaar verbonden, doordat het overgrote deel, 90 tot 95% van de kalveren, voor de productie van blank vlees op contract wordt gehouden. De contracten worden aangeboden door integraties. Deze verzorgen naast de productie en levering van kalvermelkpoeder ook de levering van de nuchtere kalveren en veelal ook tot slot het slachten van de kalveren en de vermarkting van het kalfsvlees. De integraties vormen de spil van de productieketen.

Bij de productie van rosékalfsvlees is de rol van de integraties minder groot. In deze tak van productie wordt namelijk ongeveer 40% van de kalveren op contract gehouden. Het gebruik van kalvermelkpoeder is hier van geringe betekenis. De rosékalveren worden voornamelijk gevoed met kracht- en ruwvoerders.

De kalfsvleessector is internationaal georiënteerd. Van het geproduceerde kalfsvlees¹ gaat ongeveer 90% naar andere EU-landen. Tegenover deze omvangrijke export staat de invoer van ongeveer de helft van de in Nederland voor de productie van blank of rosévlees gehouden kalveren.

¹ Tot nu toe heeft de term 'kalfsvlees' niet in alle EU-lidstaten dezelfde betekenis. In de ene lidstaat wordt slechts vlees van kalveren jonger dan acht maanden 'kalfsvlees' genoemd, in andere lidstaten kan het om vlees van een ouder dier gaan. Het prijsverschil tussen vlees van een jonger of ouder geslacht dier kan tot 2 à 2,5 euro per kilo oplopen. De Europese Commissie heeft daarom voorgesteld dat benamingen worden gegeven waarbij consumenten kunnen zien of het gaat om kalfsvlees van dieren jonger dan acht maanden of van dieren tussen de acht en twaalf maanden. Een besluit over genoemd voorstel van de Commissie is genomen door de EU-Landbouwministerraad in juni 2007. Het besluit, dat op 1 juli 2008 van kracht wordt, bepaalt dat alleen vlees van dieren jonger dan acht maanden kalfsvlees mag heten. Vlees van dieren van acht tot twaalf maanden mag geen kalfsvlees meer worden genoemd in andere landen maar kan per lidstaat wel een eigen naam krijgen, bijvoorbeeld in Nederland rosékalfsvlees en in België jong rundvlees. Naar de consument kan over de leeftijd (8-12 maanden) nadrukkelijk en exclusief worden gecommuniceerd.

Introductie slachtpremies

Door de in 1999 genomen Agenda 2000-besluiten is per 1 januari 2000 de Europese marktordening rundvlees gewijzigd. Er zijn vanwege de verlaging van de interventieprijzen van rundvlees slachtpremies ingesteld voor zowel volwassen runderen als voor kalveren.¹ Tot de instelling van een slachtpremie voor kalveren is besloten op grond van de samenhang (correlatie) tussen de ontwikkeling van de prijzen van rundvlees en kalfsvlees (Van Leeuwen, 1998).

De premie bedraagt 17 euro per witvleeskalf in 2000, oplopend naar 33 euro in 2001 en 50 euro per kalf in 2002 en voor de jaren daarna. De stapsgewijze verhoging hangt samen met de fasegewijze verlaging van de prijzen in deze jaren. Voor rosékalveren gelden de hogere slachtpremies voor volwassen runderen (in beginsel 80 euro vanaf 2002).

In Nederland kon de eerste jaren per kalenderjaar maximaal voor 1,2 miljoen kalveren premie worden uitbetaald. Na de hervorming van het GLB in 2003 is op basis van de referentie jaren 2000-2002 en met een verschuiving van middelen (ongeveer 10 miljoen) van de slachtpremies voor runderen, een bedrag van (ongeveer) 40 miljoen euro vastgelegd om in Nederland als slachtpremie voor de witvleeskalveren uit te betalen. Als gevolg hiervan en de ontwikkeling van het aantal slachtingen is de premie per kalf lager dan genoemd bedrag van 50 euro (tabel 2.1)

Tabel 2.1 Aantal premiewaardige kalveren in Nederland (x 1.000) en slachtpremie per kalf (in euro)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Premiewaardige kalveren	702,7	218,7	553,9	681,8	759,0	1.015,8	960,0
Slachtpremie	17,00	33,00	50,00	50,00	50,00	38,53	40,26

Bron: PVE.

De hoogte van de financiële plafonds voor de slachtpremieregelingen voor kalveren en voor volwassen runderen samen is per 1 januari 2005 vastgesteld op 102,47 miljoen euro. Het aantal slachtingen in de referentieperiode (2000-2002) was door de uitbraak van MKZ in 2001 niet representatief voor Nederland zodat tot genoemde verschuiving van ongeveer 10 miljoen euro is besloten. Het plafond voor de slachtpremie voor volwassen runderen bedraagt hierdoor 62,2 miljoen en voor de kalveren 40,3 miljoen. Bij overschrijding van het plafond worden alle premieaanvragen voor het betreffende jaar met een percentage gekort. In 2005 en 2006 was er in Nederland bij de vleeskalveren een overschrijding en zijn om die reden de premies gekort.

¹ De slachtpremies worden voor twee categorieën toegekend. De premies voor volwassen runderen gelden voor stieren, ossen en koeien vanaf 8 maanden leeftijd bij slacht. De premies voor kalveren zijn voor jongere dieren.

Om voor de premie in aanmerking te komen zijn voorwaarden gesteld wat betreft de leeftijd en het gewicht van het slachtrijpe kalf.¹ Daarnaast is een juiste I&R-registratie nodig, omdat deze gegevens gebruikt worden bij de premietoewijzing. Voor rosékalveren is de premie, die gelijk is aan die voor volwassen runderen, de afgelopen jaren ook lager dan in het EU-besluit voorziene bedrag van 80 euro per dier. Door de 'plafondkorting' is de premie ongeveer 70 euro.

2.2 De vleeskalverenhouderij

2.2.1 Structuur

De vleeskalverenhouderij² was de afgelopen tientallen jaren in Nederland een groeiende bedrijfstak (tabel 2.2). Vanaf 1990 nam het aantal bij de Landbouwtelling geregistreerde vleeskalveren met ongeveer 40% ofwel 240.000 stuks toe. Binnen de vleeskalverenhouderij komt deze groei vooral voor rekening van de rosékalveren. Deze betrekkelijk nieuwe vorm van productie levert een product vooral op basis van ruw- en krachtvoeder in plaats van voornamelijk melkpoeders, wat bij het wit of blank vlees het geval is. De groei van de rosévleeskalverenhouderij heeft ook te maken met het sinds de (eerste) hervorming van het Europese rundvleesbeleid in 1992 minder aantrekkelijk worden van de vleesstierenhouderij. Het aantal vleesstieren in Nederland is vanaf toen sterk gedaald, van ruim 400.000 omstreeks 1990 naar ruim 100.000 stuks in de afgelopen jaren (CBS, *Landbouwtelling*). Het aantal witvleeskalveren bleef in deze periode redelijk constant, afgezien van de daling in 2001 die vooral het gevolg was van de uitbraak van mond- en klauwzeer (MKZ).

Tabel 2.2 Ontwikkeling aantal vleeskalveren in Nederland op alle bedrijven met vleeskalveren

	1990	1995	2000	2002	2004	2005	2006
Aantal vleeskalveren (x 1.000)	601,6	668,8	782,7	713,3	765,1	828,7	843,7
w.v. witvleeskalveren		583,0	636,9	561,3	577,5	624,5	622,0
rosévleeskalveren		85,8	145,8	152,0	187,6	204,2	221,7

Bron: Landbouwtelling, bewerking LEI.

¹ De premie voor kalveren geldt (oorspronkelijk) voor kalveren tussen 1 en 7 maanden met een slachtgewicht tot 160 kg. Bij de hervorming van het GLB in 2003 is de maximumleeftijd voor de kalveren verhoogd tot 8 maanden en het gewicht tot 185 kg (EC, 2003, art. 130). Deze wijziging is in Nederland per 1 januari 2005 van kracht geworden. Hierdoor werd het probleem weggenomen dat voor kalveren van 7 tot 8 maanden geen premie werd ontvangen. Wanneer echter bij ontkoppeling de jaren 2000-2002 als referentie zouden gelden voor de vaststelling van toeslagrechten zou er in die zin een 'gat' ontstaan.

² Het gangbare vleeskalverenhouderijsysteem bestaat uit groepshuisvesting in kleine groepen op houten roosters. De dieren hebben geen overdekte of buitenuitloop. De eerste 8 weken van de mestperiode staan de dieren in eenlingboxen. Na 8 weken verwijderd men de tussenschotten tussen de kalveren en worden ze in kleine groepen gehouden van rond de vijf dieren per groep. De dieren krijgen tweemaal daags kunstmelk. Witvleeskalveren krijgen een kleine hoeveelheid ruwvoer om te voorkomen dat het vlees rood kleurt. Rosékalveren krijgen meer ruwvoer ter beschikking (Bokma-Bakker et al., 2006).

Met genoemde groei van het aantal gehouden vleeskalveren is het aantal bedrijven met vleeskalveren met ongeveer 50% toegenomen vanaf 1990 (tabel 2.3). Ook bij het aantal bedrijven komt de groei voornamelijk voor rekening van de rosékalveren. Het aantal bedrijven dat uitsluitend witvleeskalveren houdt, vertoont een meer stabiel beeld.

Tabel 2.3 Structuurontwikkeling van de vleeskalverenhouderij op alle bedrijven met vleeskalveren in Nederland

	1990	1995	2000	2002	2004	2005	2006
Aantal bedrijven met vleeskalveren	2.275	2.334	2.885	3.315	3.006	3.329	3.174
w.v. met witvleeskalveren		1.772	1.993	2.325	1.898	2.119	2.059
met rosévleeskalveren		647	1.006	1.127	1.255	1.358	1.233
met beide soorten		85	114	137	147	148	118
Aantal vleeskalveren per bedrijf	264	287	271	215	255	249	266
Aantal witvleeskalveren per bedrijf met witvleeskalveren		329	320	241	304	295	302
Aantal rosévleeskalveren per bedrijf met rosévleeskalveren		133	145	135	149	150	180

Bron: Landbouwtelling, bewerking LEI.

Opmerkelijk in vergelijking met andere sectoren in de landbouw, bijvoorbeeld de melkvee-, de varkens- of pluimveehouderij, is dat de vleeskalverenhouderij geen of vrijwel geen schaalvergroting te zien geeft. Het gemiddelde aantal witvleeskalveren per bedrijf daalde tussen 1995 en 2005 zelfs enigszins. Dit geldt althans wanneer de gehele sector, dus met alle bedrijven met vleeskalveren, in beschouwing wordt genomen. Wanneer echter uitsluitend naar de op de vleeskalverenhouderij gespecialiseerde bedrijven wordt gekeken is er wel een schaalvergroting gaande, zowel bij de witvlees- als rosévleesproducenten (tabel 2.4). Op afzonderlijke bedrijven kan de schaalvergroting sterker zijn. In vergelijking met de varkens- en de pluimveehouderij is de omvang van de bedrijven (in nge) in de vleeskalverenhouderij overigens wel enigszins achtergebleven (Berkhout en Van Bruchem, 2007, p. 225). Mogelijk duidt dit erop dat er vanwege de economische omstandigheden in de vleeskalverenhouderij wat minder aandrang is tot schaalvergroting dan in de andere takken van intensieve veehouderij. Verder kan het te maken hebben met het arbeidsintensieve karakter van de verzorging van kalveren, waardoor het aantal dieren per bedrijf minder gemakkelijk kan worden vergroot. De schaalvergroting in de varkens- en de pluimveehouderij is in de jaren na 2000 overigens ook versterkt door de deelname aan de beëindiging-regeling voor de intensieve veehouderij (Rbv). Overigens is er nog wel verschil tussen de witvleeskalverenbedrijven die gemiddeld in omvang groeien en de rosébedrijven waar de omvang gemiddeld gelijk blijft.

Uit de gegevens in tabellen 2.1 tot en met 2.4 valt op te maken dat slechts ongeveer een derde van het totale aantal bedrijven met witvleeskalveren gespecialiseerde bedrijven zijn, maar dat deze wel bijna 90% van de witvleeskalveren houden. Bij rosékalveren is het aandeel van de gespecialiseerde bedrijven in de productie veel lager, omstreeks 50%.

Tabel 2.4 *Structuurontwikkeling van de vleeskalverenhouderij op gespecialiseerde bedrijven in Nederland (aantal kalveren x 1.000)*

	1990	1995	2000	2002	2004	2005	2006
Aantal vleeskalveren	459,5	478,2	598,6	561,6	616,6	653,0	688,2
w.v. aantal witvleeskalveren		440,0	525,6	480,2	510,6	549,3	557,9
aantal rosé vleeskalveren		33,6	64,0	71,9	96,2	91,5	117,5
Aantal gespecialiseerde vleeskalverenbedrijven	1.250	1.166	1.281	1.119	1.161	1.133	1.159
Aantal gespecialiseerde witvleeskalverenbedrijven		1.054	1.078	876	834	837	817
Aantal gespecialiseerde rosé vleeskalverenbedrijven		112	203	243	327	296	342
Aantal vleeskalveren per gespecialiseerd bedrijf	368	410	467	502	531	576	594
Aantal witvleeskalveren per gespecialiseerd witvleeskalverenbedrijf		417	488	548	612	656	683
Aantal rosé vleeskalveren per gespecialiseerd rosé vleeskalverenbedrijf		300	315	296	294	309	343

Bron: Landbouwtelling, bewerking LEI.

In samenhang met genoemde hoge specialisatiegraad in de witvleeskalverenhouderij houdt een belangrijk deel van de bedrijven (50%) slechts een klein aantal kalveren, namelijk minder dan 25 (tabel 2.5). Het aantal bedrijven met dergelijke kleine eenheden is, in tegenstelling tot de trends in andere dierhouderijtakken, niet afgenomen. Deze ongeveer 1.000 'kleine kalverenhouders' houden overigens slechts 1 tot 2% van het totale aantal vleeskalveren. Hierbij is overigens ook niet duidelijk of deze bedrijven gedurende het gehele jaar vleeskalveren aanhouden; de registratie in de landbouwtelling is immers een momentopname in het voorjaar.

Wel daalt het aantal bedrijven in de klassen van 25 tot 500 kalveren. In de klassen vanaf 500 kalveren is het aantal bedrijven nagenoeg constant dan wel, gerekend vanaf 750 kalveren per bedrijf, gestegen.

Tabel 2.5 *Bedrijven met witvleeskalveren naar grootteklassen (alle bedrijven)*

Aantal bedrijven met:	1990	1995	2000	2002	2004	2005	2006
- 1-25 witvleeskalveren		58	445	1.128	824	1.042	1.051
- 25-100 witvleeskalveren		280	169	115	80	61	43
- 100-200 witvleeskalveren		405	321	192	131	116	99
- 200-500 witvleeskalveren		639	556	430	360	351	316
- 500-750 witvleeskalveren		290	331	273	276	286	267
- 750-1.000 witvleeskalveren		53	92	115	128	146	159
- > 1.000 witvleeskalveren		47	79	72	99	117	124
Totaal		1.772	1.993	2.325	1.898	2.119	2.059

Bron: Landbouwtelling, bewerking LEI.

Worden alleen de gespecialiseerde bedrijven in ogenschouw genomen, dan nemen deze nagenoeg de gehele populatie voor rekening in de klassen vanaf 500 kalveren. Het gaat hierbij om ongeveer 550 bedrijven met een dergelijke omvang. In de analyses moet er dus mee worden rekening gehouden dat de bedrijfstructuur in de (wit)vleeskalve-

renhouderij zeer divers is. Ongeveer een kwart van de bedrijven is gespecialiseerd in het houden van vleeskalveren in een zodanige omvang dat verondersteld mag worden dat deze bedrijven met deze activiteit het grootste deel van het inkomen realiseren. Voor ongeveer de helft van de kalverenhouders is het een activiteit van (zeer) geringe omvang, veelal een neventak van het bedrijf. Vaak zijn het melkveeouders die deze dieren in kleine aantallen houden. Het gaat dan voornamelijk om de op het bedrijf geboren kalveren.

De tussenliggende categorie van kalverenhouders met 25 tot 500 kalveren, ongeveer 25% van de bedrijven, is uiteenlopend van karakter. Voor een deel van de bedrijven is de kalverenhouderij een neventak op een hoofdberoepsbedrijf, veelal een melkveebedrijf of een gemengd bedrijf, voor een deel zijn het bedrijven die buiten het bedrijf een groot deel van het inkomen verwerven (nevenberoepsbedrijven) en ten slotte is een deel van deze bedrijven, vooral de bedrijven van 250 tot 500 kalveren, gespecialiseerd vleeskalverenbedrijf. In de analyses in het vervolg van deze paragraaf (2.2.2 resultaten) richt zich de aandacht op de gespecialiseerde bedrijven, die vertegenwoordigd zijn in het Informatienet. Uitgaande van de ondergrens van het Informatienet (ongeveer 15 nge) is de minimumomvang van gespecialiseerde vleeskalverenbedrijven ruim 100 kalveren. Het gaat dan om ongeveer 1.000 bedrijven in 2005.

Wat betreft de bedrijfsstructuur is in samenhang met de premies en toeslagrechten het relevant te vermelden dat (zie ook De Bont et al., 2003a):

- de gemiddelde oppervlakte van de gespecialiseerde (wit)vleeskalverenbedrijven is betrekkelijk klein, ongeveer 10 ha. De meeste van deze bedrijven, ongeveer 75%, beschikt over minder dan 10 ha. Vooral de jongere bedrijfshoofden hebben een kleine oppervlakte grond;
- het aantal vleeskalveren per hectare ligt op een belangrijk deel van de gespecialiseerde bedrijven op meer dan 100. Dit betekent dat het gemiddelde premiebedrag (na ontkoppeling toeslagrechten) per hectare hoog is. Voor alle gespecialiseerde vleeskalverenbedrijven gaat het om ongeveer 4.000 euro per hectare (De Bont et al., 2006).

De gevolgen van een eventuele toepassing van flat rate, in welke variant dan ook, zijn dan ook erg ingrijpend voor deze bedrijven. Voor de bedrijven met rosékalveren, die gemiddeld groter in oppervlakte zijn, zijn de gevolgen minder groot;

- ongeveer een derde van de gespecialiseerde vleeskalverenbedrijven heeft een bedrijfshoofd ouder dan 50 jaar zonder opvolger. Deze bedrijven hebben (ook) ongeveer een derde van de kalveren op de gespecialiseerde bedrijven. Recentere gegevens (van 2004 in plaats van 2000) wijzen op een lager aandeel van de oudere bedrijfshoofden zonder opvolger, namelijk ongeveer een kwart van productiecapaciteit, zowel bij de witvlees- als bij de rosékalveren (zie bijlage 2).

Bij een ontkoppeling van de premies zouden juist deze oudere ondernemers kunnen overwegen versneld het bedrijf te beëindigen. Onder de huidige voorwaarden voor speciale toeslagrechten (vanaf 5.000 euro per hectare) dienen de veehouderijactiviteiten (uitgedrukt in gve) echter voor minstens 50% te worden voortgezet om voor uitbetaling van de toeslag in aanmerking te blijven komen.

2.2.2 Resultaten van bedrijven

Omdat het overgrote deel, naar schatting 90 tot 95%, van de witvleeskalveren op contract worden gehouden, is het slechts mogelijk om de bedrijfsresultaten op basis hiervan te presenteren. Voor bedrijven die de witvleeskalveren voor eigen rekening en risico houden zijn namelijk geen representatieve resultaten beschikbaar, evenals van de rosékalverenhouderij.

De contracten houden in dat de contractgever (integratie) de nuchtere kalveren en het voer levert. De kalverenhouder betaalt deze (in de meeste gevallen) niet; de contractgever blijft dan ook (meestal) eigenaar van de dieren. De opbrengsten van de kalverenhouder bestaan uit de contractvergoedingen en de slachtpremies, waarbij overigens een verrekening kan gelden van de premies in de contractvergoeding; in tabel 2.6 zijn deze geldstromen wel onderscheiden. Uit de contactvergoeding betaalt de kalverenhouder vooral de kosten van huisvesting van de kalveren, energie en de afvoer van kalvergier.

Tabel 2.6 *Bedrijfsresultaten en inkomens op vleeskalverenbedrijven met contractproductie (bedragen x 1.000 euro)*

Jaar	1996/ 1997	1997/ 1998	1998/ 1999	1999/ 2000	2001	2002	2003	2004	2005	gemiddeld 2002-2005
Aantal vleeskalveren	481	502	499	513	450	490	540	620	660	578
Ondernemers per bedrijf	1,1	1,2	1,2	1,2	1,4	1,3	1,3	1,4	1,5	1,4
Opbrengsten	74	88	93	98	105	112	119	132	155	130
w.v. contractvergoeding (exclusief slachtpremies)					75	82	81	88	98	87
subsidies (inclusief slachtpremies)					14	22	29	33	38	31
Gezinsinkomen uit bedrijf	17,3	27,5	26,3	26,9	13,7	41,5	41,0	39,8	56,0	44,6
Inkomen buiten bedrijf			16,6	19,1	10,7	12,0	16,0	14,8	11,0	13,5
Totaal gezinsinkomen			42,9	46,1	24,4	53,5	57,0	54,6	67,0	58,0
Belastingen			2,9	6,4	-0,2	1,5	0,0	-1,2	4,0	1,1
Gezinsbestedingen			36,8	35,4	34,1	43,0	47,0	50,5	46,0	46,6
Besparingen			3,2	4,3	-9,5	9,0	10,0	5,3	17,0	10,3
Opbrengsten- kostenverhouding	77	86	90	93	80	90	92	88	96	91

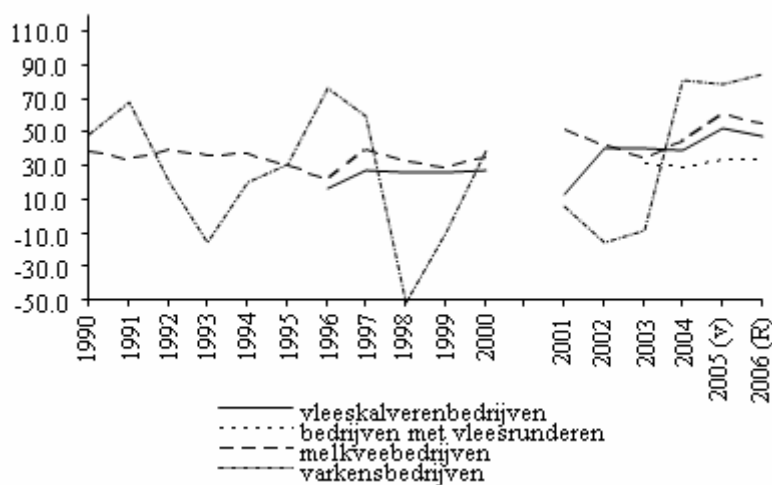
Bron: Informatienet

Tabel 2.6 geeft een beeld van de bedrijfsresultaten vanaf de tweede helft van de jaren negentig tot 2005. Hieruit blijkt dat de inkomens uit bedrijf in de jaren vanaf 2002 op een duidelijk hoger niveau liggen dan in de voorafgaande jaren. Ook het voor 2006 door het LEI geraamde inkomen, dat weliswaar lager is dan in 2005, is hoger dan in de jaren voor 2002 (Berkhout en Van Bruchem, 2007, p. 232). Het lage inkomensniveau in 2001 is voor een belangrijk deel toe te schrijven aan de MKZ-uitbraak in maart van dat jaar. Hierdoor werd juist in het gebied met veel vleeskalverenhouderijbedrijven, de Veluwe en omgeving, de bedrijfsvoering gedurende een aantal maanden geblokkeerd dan wel ernstig belemmerd.

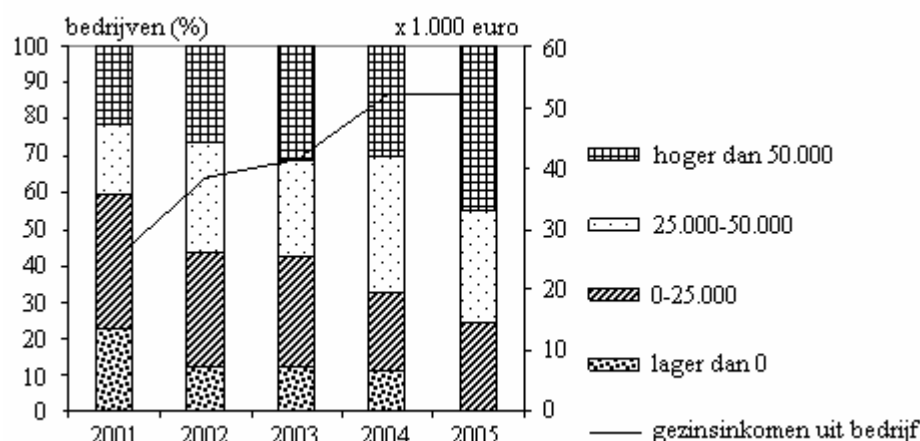
Afhankelijk van de contractvoorwaarden werden in deze periode lagere vergoedingen ontvangen. Bovendien werd na afloop van de contractperiode een deel van de contracten niet verlengd of tegen een lagere vergoeding voortgezet, mede als gevolg van de financiële problemen die de integraties ondervonden van de MKZ-uitbraak (De Bont, 2001). In de jaren tot en met 2001 is het in vergelijking met de jaren vanaf 2002 lager inkomensniveau voor een deel veroorzaakt door de BSE-affaire (gekkedoeienziekte). Deze had vooral invloed op de vraag naar en de prijs van rundvlees, maar ook op die van kalfsvlees. De BSE-problematiek had hierdoor een negatieve invloed op de hoogte van de contractvergoedingen.

In vergelijking met de inkomens in andere intensieve veehouderijtakken zijn de inkomens in de vleeskalverenhouderij stabiel. Figuur 2.1 laat dit verschil zien wat betreft de varkensbedrijven. De inkomens in de vleeskalverenhouderij liggen ongeveer op hetzelfde niveau als van de melkveebedrijven en wat hoger dan op bedrijven met vleesrunderen. Door de organisatie van de productie met contracten en redelijk vaste vergoedingen hiervoor ondervindt de vleeskalverenhouderij niet de sterke fluctuaties in opbrengsten en inkomens waar de meeste varkens- en pluimveehouders wel mee te maken hebben.

Door het vrij stabiele inkomen, afgezien van incidentele situaties als in 2001 (MKZ), is ook de spreiding van het inkomen tussen de bedrijven in de vleeskalverenhouderij niet erg uiteenlopend tussen de verschillende jaren (figuur 2.2). In 'normale' jaren (periode 2002-2005) behaalt meer dan 50%, oplopend tot bijna 80% van de bedrijven een inkomen hoger dan 25.000 euro per jaar. Ongeveer de helft hiervan, dus ongeveer 25 tot 40% van de bedrijven, komt op een inkomen uit dat hoger is dan 50.000 euro.

Figuur 2.1 Gezinsinkomen uit bedrijf per bedrijf van verschillende bedrijfstypen (x 1.000 euro)

Figuur 2.2 Verdeling van vleeskalverenbedrijven naar gezinsinkomen uit bedrijf in klassen

De relatief gunstige ontwikkeling van de inkomens van de vleeskalverenhouders in periode 2002-2005 resulteerde, met de inkomens van buiten het bedrijf, in besparingen en oplopende investeringen. De omvang van de investeringen was, gemiddeld per bedrijf, in die jaren duidelijk hoger dan de afschrijvingen. De bedrijven hebben in deze jaren een uitbreiding ondergaan, waarbij het aandeel van het eigen vermogen in het bedrijfsvermogen (solvabiliteit) op peil kon blijven en rond de 60% bleef. De moderniteit (verhouding tussen boekwaarde en nieuwwaarde) van de gebouwen en inventaris is echter niet verbeterd en is met ongeveer 40% nog vrij laag te noemen. Hierbij zij opgemerkt dat in deze jaren in de bedrijven is geïnvesteerd om te voldoen aan de Europese eisen op het gebied van huisvesting (in groepen in plaats van individueel).

De ramingen van het inkomen in het jaar 2006 laten, zoals al is opgemerkt, een wat minder gunstig beeld te zien (De Bont en van der Knijff, 2006; Berkhout en Van Bruchem, 2007). Door een wat lager niveau van de contractvergoedingen en de gestegen kosten van huisvesting, energie en afvoer van kalvergier en ook hogere rentekosten zal het inkomen lager uitkomen dan in 2005, maar nog wel ongeveer op het gemiddelde van de jaren 2002-2005 liggen. Hierdoor is er gemiddeld per bedrijf ook in 2006 ruimte voor (positieve) besparingen.

2.3 Integraties

De kalversector, en dit geldt vooral voor de witvleesproductie, wordt gedomineerd door enkele grote ketenintegraties: de Van Drie Group, Alpuro Groep, Denkvit/Denkaveal en de Pali Groep. In deze groepen zijn kalverenhouderijen (als contractnemer), kalvermelkpoederproducenten en slachterijen opgenomen. Slachterijen vervullen een regiefunctie. De slachterijen zijn voorlopers als het gaat om tracking en tracing-systemen. Eerstgenoemde drie integraties zijn met Lactalis (Frankrijk) ook de belangrijkste actoren op de EU-markt van kalfsvlees.

In Gelderland ligt de kern van de activiteiten van de Van Drie Group (hoofdkantoor in Apeldoorn), van de Alpuro Group (bestaande uit de ESA slachterij in Apeldoorn, Alpuro kalvervoeding en Peter's Farm) en van Denkavit (hoofdvestiging in Voorthuizen). De Pali Groep handelt in vee en produceert kalfsvlees vanuit het zuiden van Nederland. Geïntegreerde integraties worden hierna verder besproken.

Integratie en concentratie in de kalfsvleessector: Van Drie Group als voorbeeld

De Van Drie Group is wereldmarktleider in kalfsvlees. In Nederland neemt het bedrijf ruim 60% van het aantal slachtingen voor zijn rekening. Van oudsher een familiebedrijf, is het uitgegroeid tot een ketenintegratie.

Behalve over 1.000 kalverenhouderijen (als contractnemer), beschikt de Van Drie Group over drie kalvermelkpoederproducenten (Navobi, Ermelo; Tentego, Mijdrecht en Schils, Sittard), drie slachterijen (T. Boer & Zonen, Nieuwerkerk a/d IJssel; Ekro, Apeldoorn en KSA, Aalten), een huidenverwerkerij (Oukro, Apeldoorn) en een voorlichtings- en promotieorganisatie (v3PK). Verder beschikt zij over productiefaciliteiten in Frankrijk (Sobeval). De Van Drie Groep realiseert meer dan de helft van de Nederlandse kalvermelkproductie, die in totaal ongeveer 700.000 ton bedraagt en waarvan ruim een derde wordt geëxporteerd. Verder slacht zij rond de 1 miljoen kalveren, en voorziet zij in ongeveer 20% van de Europese behoefte. De omzet van de Van Drie Group is circa 1 miljard euro en er zijn ruim 1.250 medewerkers in dienst.

Kader 2.1 Integratie en concentratie in de kalfsvleessector: Van Drie Groep als voorbeeld

Bron: Berkhout en Van Bruchem (2005).

Van Drie Holding

Tot 2004 waren er circa 1.100 medewerkers in dienst bij de Van Drie Group (zie ook kader) en schommelde de omzet rond 800 miljoen euro. Na de overname van onder meer Schils is het aantal medewerkers toegenomen tot ruim 1.600 en is de omzet van de Van Drie Group bijna verdubbeld naar 1,5 miljard euro in 2004. De solvabiliteit in 2004 bedraagt na de overname bijna 30%. De omzet in 2005 lag iets lager dan in 2004 en het bedrijfsresultaat na belastingen daalde van circa 28 miljoen naar 7 miljoen euro. De Van Drie Group is niet alleen actief op het gebied van witvleeskalveren, maar sinds enkele jaren ook van rosékalveren. Aanvankelijk werden de rosékalveren bij KSA in Aalten geslacht maar in het voorjaar van 2007 is een overeenkomst gesloten met Friesland Vlees om wekelijks circa 1.500 rosékalveren in Leeuwarden te slachten.

Alpuro

Bij de Alpuro Group is het aantal werknemers vanaf 2000 licht teruggelopen van ruim 300 naar circa 265 in 2004. De omzet vertoont een licht dalende tendens en ligt met uitzondering van 2004 beneden 200 miljoen euro per jaar. De bedrijfsresultaten in de periode 2000 tot en met 2004 vertonen een wisselend beeld.

Het jaar 2000 werd met een fors verlies afgesloten en in 2001 kwam het bedrijf door de problemen rond de MKZ opnieuw in de rode cijfers. De laatste jaren zijn weer zwarte cijfers geschreven maar gemiddeld over de periode 2000 tot en met 2004 kwam het verlies uit op 5,5 miljoen euro per jaar. De solvabiliteit is in 2004 opgelopen tot bijna 20%. In 2005 had het bedrijf opnieuw te maken met tegenvallende resultaten. Hoewel de omzet een fractionele stijging liet zien daalden de bedrijfsresultaten na belastingen van circa 8,5 miljoen tot ruim 1,5 miljoen euro negatief.

Denkavit

De Denkavit Groep is voortgekomen uit een in 1929 opgerichte handelsonderneming in diervoedergrondstoffen. In de jaren vijftig ontwikkelde Denkavit kalvermelk op basis van mager melkpoeder. Denkavit is gespecialiseerd in de ontwikkeling en fabricage van hoogwaardige voeders, vooral voor dieren in de eerste fase van de opfokperiode. De Denkavit Groep is actief in Nederland, Frankrijk, Duitsland en Italië. Denkavit heeft geen slachterijen.

Bij het bedrijf zijn bijna 400 werknemers in dienst die jaarlijks een omzet genereren van circa 400 miljoen euro, waarvan ongeveer de helft in Frankrijk. De winstontwikkeling in de periode 2000 tot en met 2004 loopt uiteen van 1,5 miljoen in 2001 tot 26 miljoen euro in 2004. Gemiddeld bedroeg de winst in deze periode circa 12 miljoen euro per jaar. De solvabiliteit bedroeg in 2004 circa 60%. In 2005 was er door moeilijke marktomstandigheden een geringe daling van de omzet. De bedrijfsresultaten stonden onder druk en daalden na belastingen van ruim 26 miljoen euro in 2004 naar circa 9 miljoen.

Pali Group

De Pali Group vindt zijn oorsprong in de Brabantse veehandel Paridaans & Liebregts. Sinds de oprichting in 1959 zijn in het familiebedrijf een aantal bedrijven geïntegreerd. Tegenwoordig is de Pali Group naast een internationaal opererende veehandelsorganisatie, ook een producent van kalfsvlees, vooral rosésvlees, en van geiten(lams)vlees. De Group heeft afzetgebieden binnen en buiten Europa en heeft vestigingen in Nederland, België, Duitsland, Italië en Spanje.

Het aantal medewerkers is stabiel en ligt iets boven de 60 personen. De omzet ligt iets onder 200 miljoen per jaar maar in 2004 wist men deze grens te overschrijden. Het verlies in 2001 vanwege de MKZ is de laatste jaren omgebogen naar een winst in 2004 van ruim 1,5 miljoen euro. De solvabiliteit is daardoor in 2004 opgelopen tot circa 14%.

Werkgelegenheid

In totaal werken er bij de genoemde vier grootste bedrijven (integraties) in de kalversector inclusief de buitenlandse vestigingen circa 2.325 werknemers. De resterende bedrijven genereren circa 10% van de omzet waardoor het aantal werknemers in totaal ongeveer 2.600 personen bedraagt. Naar schatting is circa 15 tot 20% hiervan in het buitenland actief.

In deze schatting van de werkgelegenheid is onder meer niet opgenomen de primaire productie (besproken in 2.2). Ook zijn onder andere, naast andere toeleverende en dienstverlenende bedrijven, niet opgenomen de activiteiten van onder meer de veehandelaren en veetransporteurs.

Transport en veemarkten

Na de MKZ-uitbraak in 2001 is de functie van de veemarkten voor de handel in onder meer kalveren aanzienlijk afgenomen. De meeste veemarkten zijn daarna mede vanwege de strengere veterinaire eisen gesloten. Alleen de markten in Leeuwarden, Purmerend en Utrecht werden voortgezet. Inmiddels is de markt in Utrecht ook gesloten en functioneert Leeuwarden als verzamelplaats.

In maart 2007 hebben de integraties besloten geen (nuchtere) kalveren meer te kopen op de veemarkten. Een groot deel van het binnenlandse aanbod van nuchtere kalveren

wordt tegenwoordig op verzamelplaatsen aangevoerd. In totaal gaat het om een dertigtal verzamelplaatsen voor kalveren. Na het verzamelen van de kalveren worden deze gesorteerd naar leeftijd, gewicht, type en sekse. Op deze wijze tracht men zoveel mogelijk uniforme koppels samen te stellen. Voor de buitenlandse kalveren die in Nederland worden ingevoerd vindt het sorteren meestal in het land van herkomst plaats. Deze kalveren werden dus al niet meer op de veemarkten aangevoerd. Bij het transport van de dieren is het in acht nemen van de veterinaire afspraken van groot belang om risico's van insleep van besmettelijke dierziekten uit te sluiten. Na de MKZ-uitbraak in 2001 zijn de voorschriften voor de handel en het transport aangescherpt en hebben zich in Nederland geen calamiteiten meer voorgedaan.

2.4 De markt van kalfs- en rundvlees

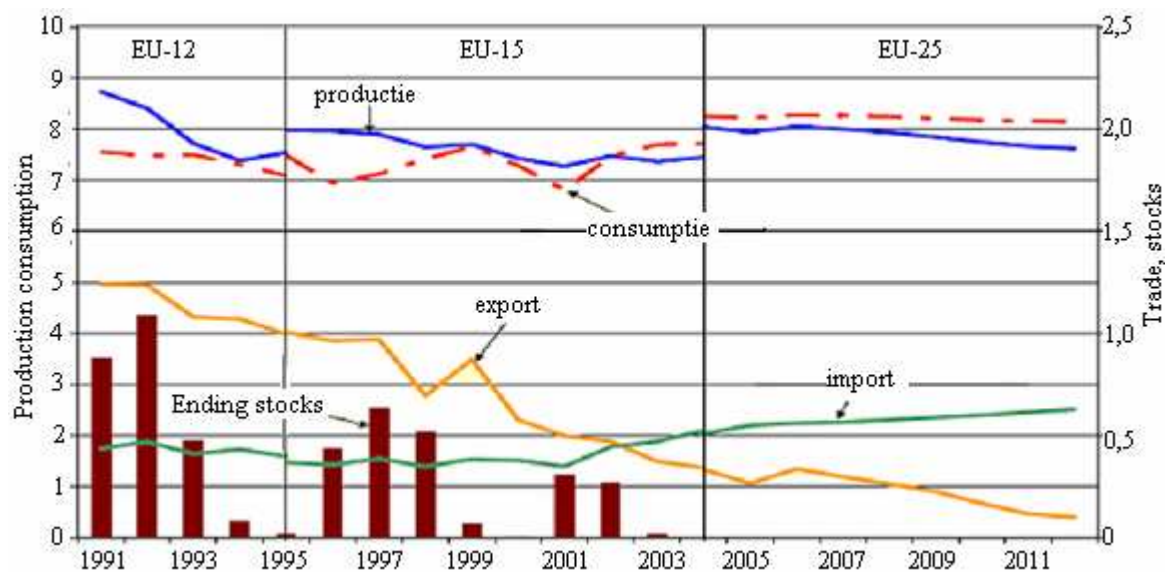
Consumptie

De Europese Unie is sinds enkele jaren een netto-importeur van rundvlees (figuur 2.3). De omslag van netto-exporteur naar netto-importeur is vooral het gevolg van de daling van de melkveestapel door de quoterings van de melkproductie en de jaarlijks stijgende melkgift per koe. Tussen 1995 en 2005 nam de melkveestapel in de EU-15 per jaar af met 1,8% (Eurostat, 2007). De consumptie van rund- en kalfsvlees is, afgezien van de negatieve effecten van incidenten (BSE, MKZ), vrij stabiel in de EU-15 (tabel 2.7). Ook in de komende jaren wordt een stabiel, mogelijk een licht dalend verloop van de consumptie verwacht in de EU-15. De consumptie van rund- en kalfsvlees ligt in de EU-25 per hoofd van de bevolking circa 2 kg lager dan in de EU-15, waar het verbruik op circa 20 kg ligt. In de vanaf 2004 toegetreden landen is het consumptieniveau namelijk aanzienlijk lager, in de meeste landen nog minder dan 10 kg per hoofd. In deze landen kan de consumptie toenemen door een groei van het inkomen van de bevolking. Verwacht wordt dat de consumptie groter blijft dan de omvang van de productie in de EU-27, zodat de invoer van rundvlees naar verwacht wordt blijft toenemen.

Tabel 2.7 Rund- en kalfsvleesconsumptie in enkele EU-landen (in kg per hoofd van de bevolking)

	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006(v)
Italië	25.5	25.9	24.6	22.7	24.7	25.1	24.1	24.3	24.4
Frankrijk	29.7	28.1	26.4	25.2	28.0	27.3	27.2	26.6	26.3
Duitsland	22.1	16.6	14.0	9.9	12.0	12.5	12.6	12.1	12.1
België	19.8	21.2	18.0	20.0	21.3	20.7	20.7	20.3	20.7
EU-15	.	20.2	19.1	17.9	19.5	19.7	19.6	19.6	19.6

Bron: Eurostat, ZMP.

Figuur 2.3 Perspectieven van de EU-rundvleesmarkt (miljoen ton), 1991-2012
Bron: EC, DG Agri (2005).

In de meeste landen is de rund- en kalfsvleesconsumptie in 2001 door de BSE-crisis fors gedaald, vooral in enkele Zuid-Europese landen. Daar reageerden consumenten het sterkst op de ontwikkelingen.

Kalfsvlees als specifiek product

De kalfsvleesconsumptie in Nederland is bescheiden van omvang met slechts 1,5 kg per hoofd van de bevolking. In Duitsland ligt de consumptie per hoofd nog iets lager, namelijk op circa 1 kg. Beide landen blijven hiermee achter bij het gemiddelde van ongeveer 2 kg per hoofd in de EU-15 respectievelijk 1,7 kg in de EU-25. De aankopen van kalfsvlees zijn in Nederland en Duitsland gelijkmatig over het jaar verdeeld.

De belangrijkste afzetmarkt voor Nederland is Italië. Het verbruik ligt hier op ruim 4 kg (2004) per hoofd van de bevolking. Smaak en malsheid zijn voor de Italianen belangrijke vleeskenmerken, maar de kleur is het belangrijkste element bij de aankoop van kalfsvlees. De aankopen van kalfsvlees (jong) vinden ongeveer voor de helft bij slagers plaats en voor de andere helft bij supermarkten. Het wat oudere kalfsvlees (rosé) wordt vooral geconsumeerd in eetgelegenheden buitenshuis. In Frankrijk ligt de consumptie met circa 4,5 kg per hoofd op een vergelijkbaar, zelfs iets hoger niveau als in Italië. In deze beide landen is er vooral voor de feestdagen (Pasen en Kerst) veel vraag.

Voor de komende jaren wordt geen groei van de vraag naar (rund)vlees verwacht; de vergrijzing, oudere mensen eten namelijk minder vlees, en gezondheidsoverwegingen bij de consument spelen een rol. De consumptie van kalfsvlees, in vooral Frankrijk en Italië, is niet echt conjunctuurgevoelig, dus stabiel en moeilijk te beïnvloeden.

Kalfsvleesproductie in de EU

Voor de kalfsvleesproductie worden per jaar in de EU bijna 6 miljoen kalveren ingezet. Dit is bijna 20% van het aantal in de EU geboren kalveren. Ongeveer een derde van deze kal-

veren zijn kalveren van zoogkoeien. De productie van kalfsvlees in de EU heeft een omvang van bijna 800.000 ton. De totale rund- en kalfvleesproductie in de EU is ongeveer tien keer zo groot.

De productie van kalfsvlees is geconcentreerd in een beperkt aantal landen. Uit de tabel 2.8 blijkt dat ruim 90% van de productie wordt geleverd door vijf landen. Frankrijk is de grootste producent (productieaandeel in 2006 30%) gevolgd door Nederland (27%) en Italië (18%). De productie in Frankrijk en Italië is tussen 1990 en 2000 afgenomen. In Italië heeft nadien nog een verdere daling plaatsgevonden, maar de productie in Frankrijk lijkt zich sindsdien nagenoeg te stabiliseren. Ook in Duitsland is de productie al in de jaren negentig afgenomen en heeft de daling zich na het jaar 2000 voortgezet, met een schokeffect in de eerste jaren na de eeuwwisseling door de BSE-affaire. Alleen België laat over de gehele periode vanaf 1990 een, overigens bescheiden, productietoename zien. Overigens gaat het buiten Nederland vrijwel alleen om de productie van witvlees. Alleen Spanje produceert ook rosékalfsvlees in enige omvang. De totale kalfsvleesproductie in Spanje (200.000 slachtingen, 32.000 ton) is echter kleiner dan die in België.

Tabel 2.8 *Kalfsvleesproductie in de belangrijkste productielanden in de EU (in 1.000 ton, inclusief rosékalfsvlees)*

	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006(v)
Frankrijk	292	258,6	241,0	250,4	247,7	243,3	236,5	244,1	239,3
Nederland	165	193,9	198,5	164,6	177,2	186,5	197,6	211,7	206,0
Italië	217	181,5	157,1	156,8	153,2	147,2	140,6	142,4	142,4
België	37	53,8	44,8	46,9	50,6	50,4	48,8	53,1	54,1
Duitsland	64	60,5	52,4	46,1	41,1	40,3	45,6	44,8	43,1
EU-15	.	.	766,8	756,6	767,9	764,2	758,5	788,0	769,4

Bron: Eurostat.

De omvang van de kalfsvleesproductie in de in 2004 toegetreden tien landen is gering, circa 20.000 ton, dus slechts ongeveer 3% van de EU-productie. Overigens importeert de EU nagenoeg geen kalfsvlees uit derde landen (de zelfvoorzieningsgraad is vrijwel 100%).

De productie in Duitsland en Frankrijk is in 2006 met 1 tot 2% afgenomen ten opzichte van 2005. Deze daling kan voor wat betreft Duitsland¹ in verband worden gezien met de gemaakte keuze van ont koppeling van de premie, maar eveneens is van invloed de marktsituatie. Deze is in de loop van 2006 van zeer gunstig naar (vrij) ongunstig omgeslagen. Het gunstige prijsniveau in vierde kwartaal van 2005 en het eerste kwartaal van 2006, met een prijs van meer dan 6 euro ten opzichte van 4,50 euro normaal, heeft een productie-opdrijvend effect gehad. Daarnaast zou in Frankrijk en Italië het (later dan vereist vanuit de EU) omschakelen naar groepshuisvesting nog invloed hebben. De in 2006 en (naar verwachting ook) 2007 gedaalde rentabiliteit kan (ook) in Frankrijk leiden tot een daling van de productie.

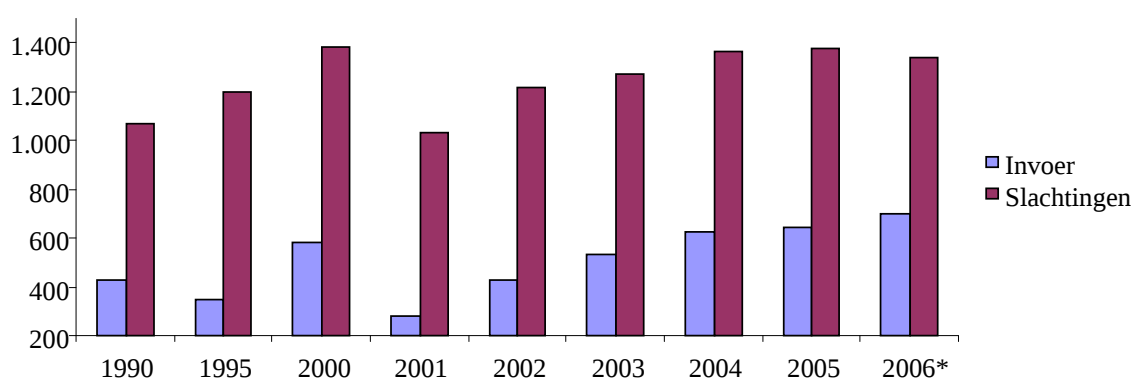
¹ Naast Nederland kennen alleen België, Frankrijk, Portugal en Oostenrijk een (100%-gekoppelde) slachtpremie voor kalveren. Behalve België kennen deze landen een voor 40% gekoppelde slachtpremie voor volwassen runderen. Alleen Nederland heeft ook deze premie voor 100% gekoppeld gehouden. De andere genoemde landen hebben geopteerd voor het handhaven van de zoogkoeienpremie (Bron: EC, 2006).

Al met al heeft Nederland zijn marktpositie op de Europese markt van kalfsvlees in de loop van de jaren - vanaf 1990 - weten te versterken. In eerste instantie, tot 2000, vond dit plaats door een uitbreiding van de productie, vooral met rosékalveren, en vanaf 2000 door de omvang van de productie te consolideren.

Productie en invoer kalveren in Nederland

Het aantal kalverslachtingen in Nederland is vanaf 1990 tot 2000 gestaag gestegen. De MKZ uitbraak in 2001 had in dat jaar een forse daling van het aantal slachtingen tot gevolg (figuur 2.4). Het aantal slachtingen (wit en rosé) is na de terugval in 2001 weer duidelijk toegenomen en beweegt zich de laatste jaren tussen de 1,3 en 1,4 miljoen stuks. De slachterijen leveren op basis hiervan ongeveer 200.000 ton kalfsvlees. Deze omvang is vrijwel gelijk aan die van de Nederlandse rundvleesproductie.

Van de totale vleesproductie (in volume, inclusief varkens- en pluimveevlees) in Nederland neemt kalfsvlees ongeveer 8% voor zijn rekening. Vanwege de naar verhouding hogere prijzen voor het kalfsvlees is het aandeel in de totale productiewaarde van slachtdieren echter aanmerkelijk hoger, namelijk ruim 20% (berekend op basis van productiewaarden in 2005 en 2006).

Figuur 2.4 Aantal kalverslachtingen (inclusief rosékalveren) in Nederland en invoer nuchtere kalveren (x 1.000 stuks)

Bron: PVE.

De dalende melkveestapel in Nederland heeft tot gevolg dat het aantal beschikbare kalveren voor de vleeskalverenhoudery steeds verder afneemt. Hierdoor moeten, bij de huidige omvang van de vleeskalverenhoudery, elk jaar meer kalveren worden ingevoerd. Het in 2006 aantal geïmporteerde kalveren zorgt zelfs voor ongeveer 50% van het totaal. Aanvankelijk werden de kalveren voornamelijk betrokken uit buurlanden, waaronder Engeland. Na het embargo vanwege de BSE in 1996 op Brits rundvlees is de invoer uit dit land weggefallen tot in 2006. Uitbreiding van de EU in 2004 heeft ertoe geleid dat steeds meer kalveren uit Midden- en Oost-Europese landen worden ingevoerd. Duitsland was in 2006 nog wel de belangrijkste leverancier met 225.000 kalveren gevolgd door Polen met 175.000 stuks. Ook Litouwen is een belangrijke leverancier geworden. De invoer van kalveren uit Engeland is sinds mei 2006 weer toegestaan. Ondanks de wat gematigde ver-

wachtingen zijn er in 2006 ruim 70.000 Britse kalveren ingevoerd. Dit zet zich in 2007 voort. Gegevens over de eerste maanden van 2007 wijzen echter ook op een daling van de totale invoer door Nederland (-15%). De verslechterde situatie voor de kalfsvleesproductie heeft geleid tot een beperking van de productieomvang. Op de bedrijven geldt een langere leegstandsperiode, waardoor de vraag naar nuchtere kalveren is afgenomen.

Het aantal in Nederland geslachte kalveren in de laatste jaren (2005 en 2006) ligt ongeveer 100.000 stuks hoger dan eerder door het LEI is geraamd voor 2007 respectievelijk 2010 (Bondt et al., 2003, p.55). De sector heeft zich sterker weten te herstellen van de problemen met BSE en MKZ dan destijds werd in geschat en er is in tegenstelling tot de toen geldende vermoedens geen krimp van de productiecapaciteit ontstaan door de (verplichte) overgang naar groepshuisvesting dan wel door deelname aan de opkoopregeling (Rbv) voor de intensieve veehouderij. Het verschil in het aantal geslachte kalveren wordt volledig verklaard door de ontwikkeling van het aantal ingevoerde kalveren; dit aantal is sterk toegenomen terwijl werd aangenomen dat het ongeveer op het niveau van het jaar 2000 zou uitkomen.

De groei van de sector in de afgelopen jaren etaleert dat de omvang van de productie vrij dynamisch kan worden afgestemd op de mogelijkheden in de Europese markt. De integraties hebben in dit verband een (volume)sturende rol.

Prijzontwikkeling vleeskalveren

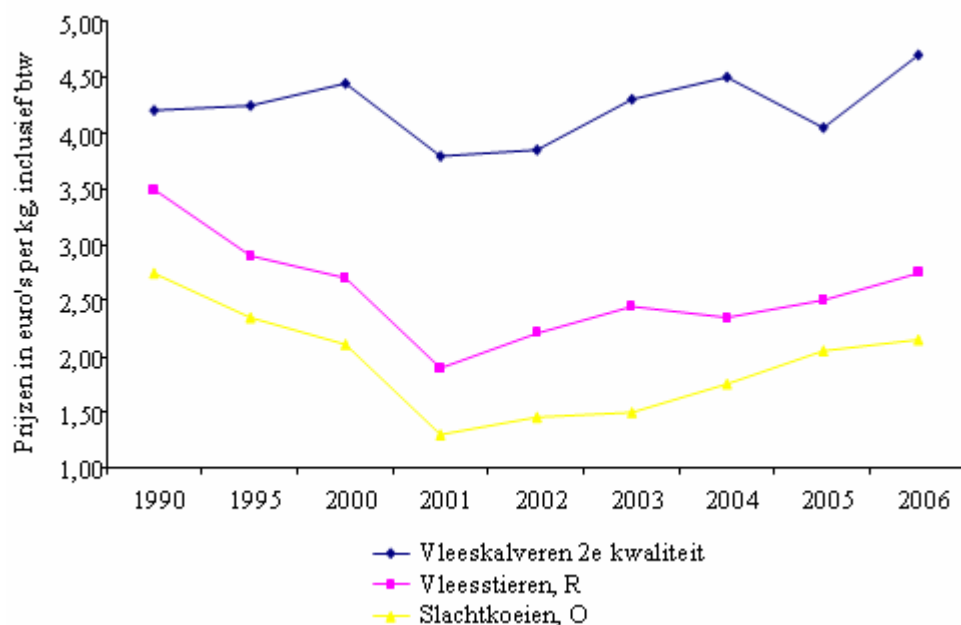
De prijzen van rundvlees zijn door de verlaging van de interventieprijzen (met 15%), waartoe werd besloten bij de hervorming van het GLB in 1992, in de jaren negentig gedaald. Vervolgens werd bij de besluiten in het kader van Agenda 2000 een verdere interventieprijsverlaging doorgevoerd, met 20% gespreid over enkele jaren. Ook werd vanaf 1 juli 2002 de normale interventieaankoopmogelijkheid voor rundvlees afgeschaft. Vanaf begin 2004 kent de EU ook geen interventievoorraden meer (figuur 2.3).

De forse daling van de rund- en kalfsvleesprijzen in 2001 werd echter vooral veroorzaakt door de BSE-crisis. De consumptie van rundvlees liep door deze crisis in vooral Italië, Frankrijk en Duitsland sterk terug. De prijzen van rundvlees kwamen hierdoor op een dieptepunt. De daling van de vraag naar kalfsvlees was kleiner omdat dit vlees is van jonge dieren, waar zich de BSE nog niet bij openbaart. De jaren daarop heeft de consumptie van rund- en kalfsvlees zich echter goed hersteld en trokken de prijzen weer aan. In figuur 2.5 is duidelijk een herstel af te lezen na het dieptepunt in 2001. De ontwikkeling van de prijzen van genoemde diersoorten (slachtvee) hangt met elkaar samen (zie bijlage 3).

Gunstig voor de prijsvorming van rundvlees is dat de omvang van de productie in de EU is gedaald en dat de EU inmiddels een netto-importeur van rundvlees is geworden (figuur 2.3).

De consumptie van kalfsvlees is na de eeuwwisseling sterk beïnvloed door de uitbraak van vogelgriep (2003) en de geruchten over mogelijke besmettingen van vogelgriep in de tweede helft van 2005 en de eerste maanden van 2006. Door de afgenomen vraag naar kip nam de vraag naar kalfsvlees toe waardoor de kalfsvleesprijzen aanzienlijk aantrokken. De prijzen bereikten in het voorjaar van 2006 het hoogste punt. De productie werd door de gunstige kalfsvleesprijzen gestimuleerd en nadat de angst voor vogelgriepuitbraken langzamerhand wegebde en de vraag naar kalfsvlees stagneerde kwamen de prijzen door het ruime aanbod in de loop van 2006 sterk onder druk te staan. Door de leegstandpe-

riode te vergroten is getracht het tij te keren, maar de effecten voor het prijsniveau zijn pas in het voorjaar van 2007 merkbaar. De eerste maanden van 2007 is inderdaad een herstel van de prijzen waar te nemen.

Figuur 2.5 Nederlandse producentenprijzen van rund- en kalfsvlees, af boerderij
Bron: LEI.

Naast verlenging van de periode van leegstand kan ook het niet verlengen van een deel van de contracten aan het prijsherstel hebben bijgedragen. In zowel 2006 als in 2007 zou het om circa 20.000 kalverplaatsen gaan. Dit is in totaal circa 6% van de productiecapaciteit. Mogelijk is een deel ervan echter opgevuld door andere contractaanbieders.

Nederland kent voor vleeskalveren lagere prijzen dan in andere landen, zoals België en Frankrijk. De reden hiervan is het verschil in uitgangsmateriaal (in Nederland vooral melkveerassen, in andere landen melkvleesrassen), de leeftijd bij slacht (in Frankrijk veelal jonger, op zes maanden) en de transportkosten (Nederland exporteert 90%, de andere landen produceren veel meer voor de binnenlandse markt).

Markontwikkeling rundvlees in toekomst

In de Agriculture Outlook van de OECD-FAO zijn projecties gemaakt van de ontwikkeling van de rundvleesprijzen op de wereldmarkt. De wereldmarktprijs van rundvlees stijgt met

circa 8% van 242 euro per 100 kg (2000-2004) naar 262 euro per 100 kg in 2015.¹ De productie van rund- en kalfsvlees in de OECD-landen stijgt in deze periode met circa 5,5% tot 27,9 miljoen ton en de consumptie met 8% tot 28,4 miljoen ton. Er wordt vanuit gegaan dat het rundvleesverbruik per hoofd vrijwel stabiel blijft. In de niet-OECD-landen wordt een aanzienlijke stijging van zowel de productie als de consumptie verwacht. De productie zal in 2015 zijn opgelopen tot 49,6 miljoen ton (+ 45%) en de consumptie tot 48,4 miljoen ton (+ 43%).

Het aanbod van rundvlees op de EU-markt zal afnemen tot 7,5 miljoen ton in 2013 (figuur 2.3). Bij een vrijwel gelijkblijvende consumptie neemt de invoer toe tot circa 700.000 ton. De uitvoer van rundvlees vanuit de EU die vooral in het begin van de jaren negentig nog een grote omvang had (bijna 1 miljoen ton per jaar) valt volgens de vooruitzichten de komende jaren vrijwel weg.

Voor het komende decennium (2007-2016) verwacht de Europese Commissie onder meer een 14% hogere prijs van rundvlees dan in de periode 1997-2006, naast vrijwel gelijke prijsstijgingen voor pluimveevlees en varkensvlees. Voor rund- en kalfsvlees wordt hiervoor door FAPRI uitgegaan van een stijging van de consumptie en de productie met 1,4 tot 1,9% per jaar (EC, 2007). FAPRI gaat uit van een netto-invoer van rundvlees door de EU van 0,3 tot 0,5 miljoen ton, terwijl de Commissie zelf een netto-invoer verwacht van 0,7 miljoen ton. China zou in 2015 op een invoer uitkomen van 0,5 miljoen ton, terwijl ook de invoer van rundvlees door Japan, Zuid-Korea, Mexico en Rusland verder groeit.

De ontwikkelingen op de rundvleesmarkt in de EU kunnen in de toekomst worden beïnvloed door de uitkomst van WTO-onderhandelingen. Momenteel kunnen in de rundsector bepaalde producten onder relatief gunstige voorwaarden, binnen invoerregelingen (GATT-contingent, ACS-landen, Hilton Beef en andere) worden ingevoerd. Voor deze invoer is er een (gedeeltelijke) schorsing van de douanerechten. Bij een aantal invoerregelingen moet een deelnemer eerst importrechten krijgen toegewezen. Invoer boven het contingent wordt belast met een ad valorem recht, wat voor rundvlees momenteel 12,8% bedraagt en een specifiek recht per 100 kg. De hoogte van het specifieke recht is afhankelijk van het onderdeel van de runderen. Voor voorvoeten bedraagt dit momenteel 141,40 euro per 100 kg en voor achtervoeten 221,10 euro per 100 kg. Mocht bij de WTO-onderhandelingen het invoercontingent worden verruimd en/of de percentages en de invoerheffingen (tarieven) per 100 kg worden verlaagd dan zal dit een drukkend effect hebben op de prijsontwikkeling van rundvlees in de EU. Gezien de samenhang tussen de prijzen van rund- en kalfsvlees kan dit ook enig effect hebben op de prijzen van kalfsvlees, vooral rosékalfsvlees.

Verondersteld wordt dat, ongeacht de uitkomst van de WTO-onderhandelingen, de prijs van het (wit of blank) kalfsvlees in de nabije toekomst geen of nauwelijks enige hinder zal ondervinden van de invoer van kalfsvlees in de EU. Voor de komende jaren (tot

¹ De FAPRI-Outlook laat ook een toename zien van de wereldmarktprijs (Steers, Nebraska), maar dan in Dollars (167 dollar/100kg in 2000-04 tot 191 dollar/100kg in 2015). Echter, in Euro wordt een daling van de rundvleeswereldmarktprijs verwacht (163 euro/100kg in 2000-04 tot 137 euro/100kg in 2015). De reden hiervan is dat FAPRI een verdere appreciatie van de euro ten opzichte van de dollar verwacht (0,99 euro/dollar in 2000-04 tot 0,72 euro/dollar in 2015). Ook FAPRI verwacht een dalend aanbod van rundvlees in de EU, maar dan dus bij dalende prijzen.

2015) wordt op basis van een dalend aanbod van rundvlees in de EU een voortzetting van de vanaf omstreeks de millenniumwisseling stijgende trend voor de prijzen verwacht.

2.5 De invloed van de zuivelmarkt op productiekosten

Door de hervorming van het zuivelbeleid, waarover in 2003 besluiten zijn genomen, zouden de prijzen van de grondstoffen mager melkpoeder en weipoeder voor kalfsvleesproductie normaal gesproken moeten dalen. De interventieprijzen van mager melkpoeder zijn met 15% verlaagd in drie stappen in de jaren 2004 tot 2006, terwijl de interventieprijs van boter met 25% daalde in de jaren 2004-2007 (tabel 2.9).

Uitgaande van de zuivelbesluiten van de EU, zouden de kosten van kalfvleesproductie aanzienlijk moeten dalen. De belangrijkste bestanddelen van kalvermelkpoeder zijn weipoeder en mager melkpoeder, aangevuld met plantaardige vetten en oliën en overige grondstoffen. Ter oriëntatie, het verbruik van kalvermelkpoeder voor de witvleesproductie bedraagt 350 tot 375 kg per kalf. De kosten hiervan belopen, afhankelijk van de kostenverhoudingen (kalf, poeder, contractvergoeding en andere), ongeveer de helft of meer van de totale productiekosten. De integraties nemen in het algemeen de kosten van het poeder voor rekening, maar de ontwikkeling van de prijs ervan kan (op termijn) wel effect hebben op de hoogte van de contractvergoedingen. Bij een op de voerkosten achterblijvende opbrengstprijs van vleeskalveren zullen de vergoedingen onder druk komen. Voor de rosékalveren is het verbruik van kalvermelkpoeder veel lager, namelijk circa 25 kg, waardoor de invloed van verandering van de zuivelprijzen op de productiekosten veel geringer is.

Tabel 2.9 Interventieprijzen van boter en magere melkpoeder in euro per 100 kg, exclusief btw

	1-7-2003	1-7-2004	1-7-2005	1-7-2006
Boter	328,20	305,23	282,44	259,22
Mager melkpoeder	205,52	195,24	184,97	174,69

Bron: EC.

Actuele prijsstijgingen

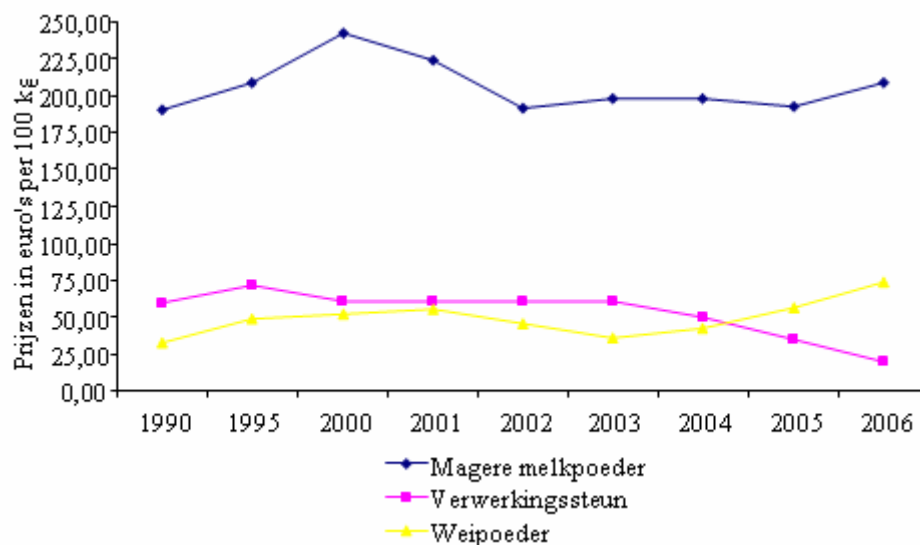
Ondanks de verlaging van de interventieprijs van mager melkpoeder is de marktprijs in 2006 gestegen. Deze prijsstijging wordt vooral het gevolg van het krappe aanbod ten opzichte van de vraag in de EU. Om de vraag te matigen heeft de EU in 2006 het steunbedrag voor de verwerking van mager melkpoeder in kalvermelkpoeder verlaagd en in het najaar zelfs op nul gesteld. Hiermee wordt de lijn van afbouw van de steun, die al een langere periode loopt, voltooid (tabel 2.10).

Tabel 2.10 Steunbedrag (euro per 100 kg) voor verwerking van mager melkpoeder (>50%) in kalvermelkpoeder

Maand	01	02	10	5	7	11	7	4	7	10
Jaar	1990	1995	2000	2004	2004	2004	2005	2006	2006	2006
Steunbedrag	60,00	71,51	61,00	56,60	49,22	40,00	30,00	20,00	10,00	0,00

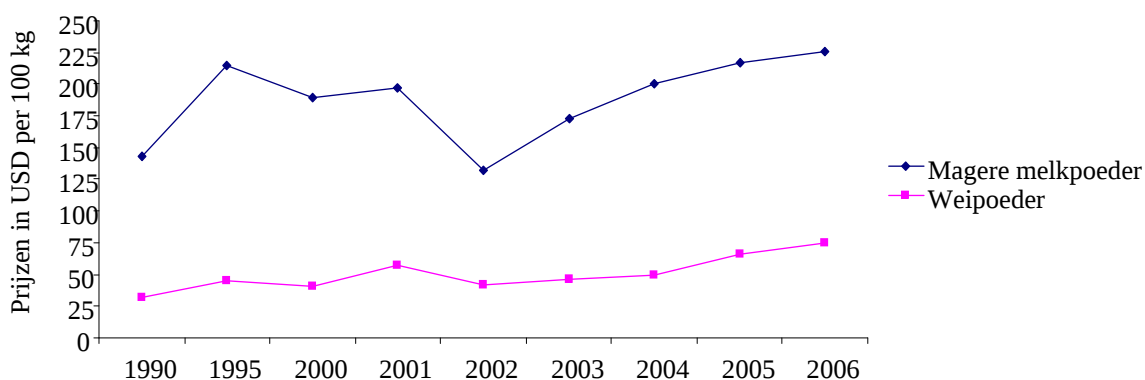
Bron: EC, HPA.

Voorlopige cijfers wijzen op een productie van mager melkpoeder in de EU-27 van ruim 920.000 ton in 2006. Ten opzichte van 2005 is dit een daling van ruim 10%. De productie van weipoeder daalde in 2006 in de EU-27 met ruim 3% naar circa 1 miljoen ton.

Figuur 2.6 Prijsontwikkeling zuivelgrondstoffen in Nederland
Bron: Officiële Nederlandse Zuivelnoteringen.

Hoewel de vraag naar weipoeder vanwege het oplopende prijsniveau van melkpoeder al sterk was aangetrokken, resulteerde de steunverlaging in een nog verder toenemende vraag naar weipoeder. De afgelopen maanden (eind 2006/ eerste helft van 2007) steeg de prijs verder en beweegt de prijs van mager melkpoeder zich richting 340 euro per 100 kg. De prijs van weipoeder is gestegen naar circa 125 euro per 100 kg. Ook op de wereldmarkt zijn de prijzen van beide zuivelpoeders fors gestegen. Figuur 2.7 toont de prijsontwikkeling in USD.

Figuur 2.7 Prijsontwikkeling op de wereldmarkt van mager melkpoeder en weipoeder
Bron: OECD, FAO.

De EU is de belangrijkste aanbieder van zuivelpoederproducten op de wereldmarkt, maar het aandeel van de EU daalt wel al een aantal jaren door de quotering. De dalende productie in de EU in 2006 heeft geleid tot een lagere uitvoer naar landen buiten de EU. De productie van melkpoeder in de andere werelddelen bleef in 2006 vrijwel stabiel. Alleen in de VS nam de productie duidelijk toe. Het dalende aanbod en de toenemende vraag vanuit een aantal Aziatische landen leidde tot sterke prijsstijgingen. Volgens verwachting (ZMP) zal deze situatie tot het najaar van 2007 aanhouden. Vanaf september 2007 wordt een hogere productie verwacht in Nieuw-Zeeland en Zuid-Amerika.

Verwachtingen op termijn

Op de middellange termijn verwacht de OESO wereldwijd zowel een stijgende vraag naar zuivelproducten als een groei van de melkproductie. In de EU zal de productie min of meer stabiel blijven waardoor het EU-aandeel in de wereldmelkproductie daalt van 23 naar 19%. In de OECD-FAO Agriculture Outlook zijn projecties gemaakt van de productie, consumptie en de prijsontwikkeling van agrarische producten over de periode 2006 tot en met 2015. Zowel voor de productie als de consumptie van mager melkpoeder in de OECD-landen wordt voor deze periode een dalende tendens verwacht. De productie daalt van 2,9 miljoen ton (gemiddelde van 2000-2004) naar 2,4 miljoen ton in 2015. Voor de consumptie wordt een daling verwacht van 2,1 miljoen ton (gemiddeld 2000-2004) tot 1,8 miljoen ton. Op wereldniveau is de verwachting dat de productie sneller afneemt dan de consumptie. De prijs zal volgens de projecties oplopen met bijna 30% van USD 180 (gemiddeld 2000-2004) naar USD 230 in 2015. De OESO verwacht dat de export van melkpoeder uit de EU zal dalen van 250.000 ton naar 80.000 ton in 2014. De wereldmarktprijs van weipoeder gaat volgens de verwachtingen stijgen van USD 46 per 100 kg (gemiddeld 2000-2004) naar USD 61 in 2015. De EC verwacht op basis van recente FAPRI-analyses een wat hogere prijsstijging voor zuivelproducten. In vergelijking met de prijzen van het afgelopen decennium (1996-2005) zouden ze voor de komende tien jaar ongeveer 40% hoger uitkomen (EC, 2007).

Het verwachte prijsniveau in 2015 van mager melkpoeder en weipoeder steekt vrij schril af bij het huidige, duidelijk hogere prijsniveau. Hoelang het hoge prijsniveau zal blijven aanhouden is moeilijk te voorspellen omdat de productie op korte termijn niet fors zal toenemen. Veel bedrijven hebben geïnvesteerd in uitbreiding van de kaasproductie waardoor droogtorens worden gebruikt voor weiderivaten in plaats van melkpoeder.

Op de middenlange termijn kan door een verruiming van de melkquota of afschaffing van deze productiebeperking in de EU het aanbod toenemen. Ook kunnen de afspraken die in het kader van de WTO-onderhandelingen worden gemaakt over het verlagen van de invoertarieven invloed hebben op het prijsniveau (Van Berkum et al., 2006). In veel ontwikkelingslanden groeit de vraag naar melk en zuivelproducten harder dan het aanbod. In dit opzicht zijn de ontwikkelingen in India, 's werelds grootste producent van melk en China, de hardste groeiende producent en consument van melk, sterk bepalend voor de groei van de zuivelproductie in de wereld.

Invloed op productie wit en rosékalfsvlees

Omdat de hoge prijzen van zuivelpoeders vooral leiden tot een sterke stijging van de productiecosten van wit kalfsvlees, kan de wijze van productie enige aanpassing ondervinden.

Voorzover dat correspondeert met de wensen en voorkeuren van consumenten kan wat meer ruwvoer worden benut; het betreffende vlees krijgt hierdoor wat meer kleur.

2.6 Andere kostenfactoren: mestafzet, huisvesting en nuchtere kalveren

Mestafzet

De kosten van mestafzet, die de kalverenhouder voor rekening neemt, zijn in 2006 fors, met ongeveer 50%, gestegen als gevolg van het gewijzigde mestbeleid (De Kalverhouder, enquête, 2007). Overigens zijn deze kosten in 2006 voor andere mestsoorten in gelijke mate gestegen onder invloed van het 'nieuwe' mestbeleid in verband met de toepassing van de Europese Nitraatrichtlijn in Nederland vanaf 1 januari 2006 (Informatienet). Het gelijk blijven dan wel een verdere stijging van deze kosten wordt voor de komende jaren door de meeste kalverenhouders verwacht. Nagenoeg de helft van de mest wordt in verband met de betrekkelijk kleine oppervlakte van de meeste bedrijven (zie paragraaf 2.1) niet benut op eigen grond en moet van het bedrijf worden afgevoerd.

Huisvesting

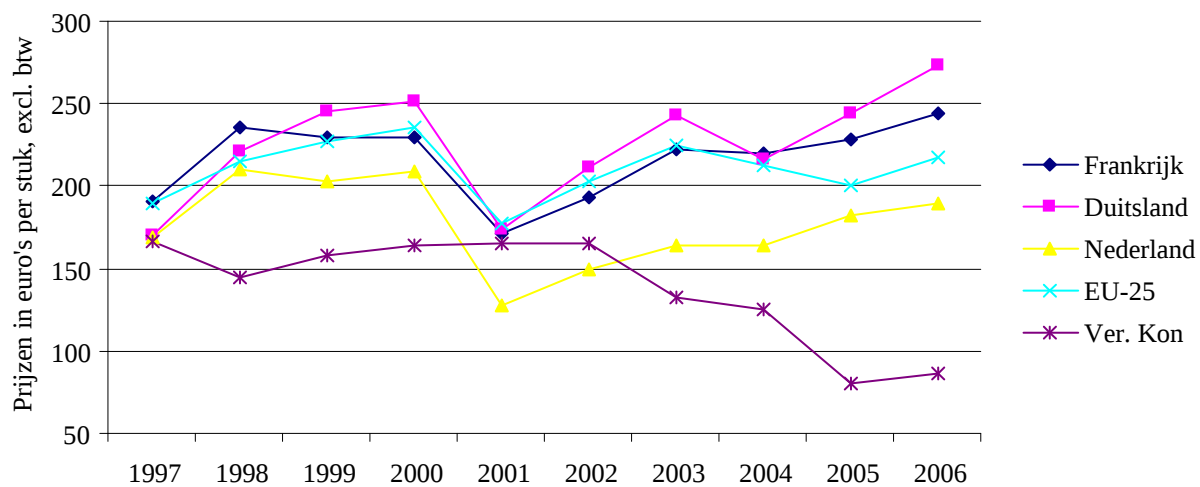
De Nederlandse kalverenhouders hebben tijdig voordat het in 2004 verplicht werd de overgang van boxen naar groepshuisvesting gemaakt; al in 2003 waren er geen witvleeskalveren individueel gehuisvest (De Kalverhouder, enquête, 2007). Vanaf 1 januari 2007 is de minimumruimte gesteld op 1,8 m² per kalf. In 2006 was al voor 98% van de kalveren in Nederland hieraan voldaan, hetzij door de stallen om te bouwen hetzij door minder dieren per hok te plaatsen.

Nuchtere kalveren

De nuchtere kalveren voor de vleeskalverenhouderij zijn grotendeels zwartbonte stierkalveren, die afkomstig zijn van de melkveehouderij. Aangezien zowel de melkveestapel in Nederland als de EU door de melkquotering terugloopt met 1 tot 2% per jaar neemt het aanbod van nuchtere kalveren geleidelijk af. Het kleinere aanbod als gevolg hiervan kon in het verleden deels nog worden opgevangen doordat de vraag daalde vanuit de vleesveehouderij (vleesstieren, volwassen runderen), maar de laatste jaren worden de kalveren over steeds grotere afstanden geïmporteerd vanuit het buitenland. In 2006 heeft Nederland bijna 700.000 kalveren ingevoerd (figuur 2.4).

De prijsontwikkeling van de nuchtere kalveren wordt sterk bepaald door de financiële ontwikkelingen in de kalversector en de verwachtingen rond het prijsniveau op het tijdstip dat de opgezette kalveren slachtrijp zijn. De prijzen van nuchtere kalveren in Nederland hebben in 2001 door de MKZ-crisis een enorme daling ondergaan. Daarnaast speelde in dat jaar in de EU ook de BSE-affaire nog een rol. Figuur 2.8 geeft de prijsontwikkeling van stierkalveren weer vanaf 1997. De figuur duidt aan dat de MKZ-crisis ook in andere landen tot een daling van de prijzen heeft geleid vanwege de terugval van de vraag vanuit Nederland. Vanaf 2001 laten de prijzen een opgaande lijn zien. Het verschil in prijsniveau tussen de verschillende landen is vooral te verklaren door de verschillen in kwaliteit van de kalveren. In Nederland wordt de prijs in belangrijke mate bepaald door het aandeel zwartbonte stierkalveren met veel 'Holstein-bloed', dus vooral gefokt voor de

melkproductie. In een aantal andere landen heeft het aandeel van kalveren van vleesrassen een grotere invloed op de gemiddelde prijs die aan de Europese Commissie in Brussel worden verstrekt.

Figuur 2.8 Prijsontwikkeling van stierkalveren in enkele EU-landen en de EU-25
Bron: PVE, EC.

3. Effecten van ont koppeling slachtpremie

3.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft zicht op de mogelijke veranderingen als gevolg van een ont koppeling van de slachtpremie voor vleeskalveren. Hiervoor is gebruik gemaakt van gegevens met betrekking tot de sector (zie ook voorgaand hoofdstuk) en van meningen van belanghebbers (zie bijlage 1).

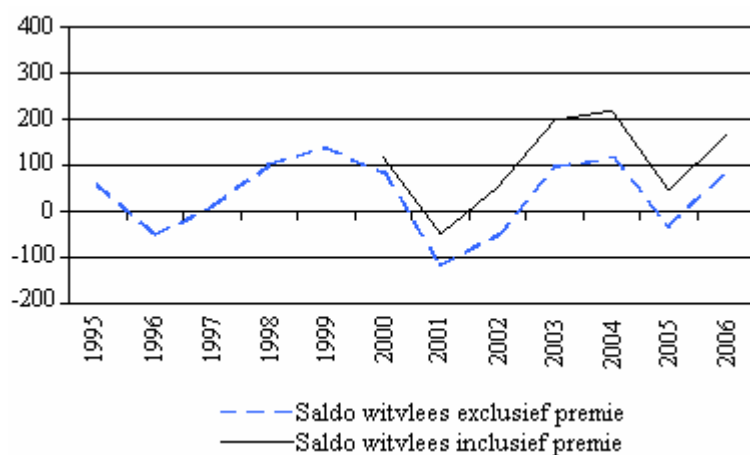
3.2 Gevolgen voor de vleeskalverenhouderij

Inkomenseffect van premie

In hoofdstuk 2 is een beeld gegeven van onder meer de structuur en de financiële positie van de vleeskalverenhouderij tot dusver. Vastgesteld is dat de inkomens in de jaren vanaf 2002 op een redelijk goed niveau hebben gelegen, althans hoger dan in de jaren voordien. De genoemde bedrijfsresultaten (op contractbasis) zijn gerealiseerd onder het vigerende beleid. Tot 2000 kende de sector geen slachtpremies, in de jaren daarna wel. De precieze invloed van deze premies op de bedrijfsresultaten is niet aan te geven. Hiervoor zou de exacte invloed van de premies op de contractvergoedingen bekend moeten zijn. Bovendien staan deze vergoedingen onder invloed van enerzijds de prijzen van de vleeskalveren (opbrengsten voor de integraties) en anderzijds de prijzen van nuchtere kalveren en kalvermelkpoeder (kosten voor de integraties). Op basis van de mutaties van deze opbrengsten en kosten is wel, zij het indicatief, aan te geven wat de invloed van de premies is op de saldi en hoe het verloop van de saldi kan zijn geweest, met en zonder de premies (figuur 3.1). De figuur indiceert dat de saldi zonder de premie in de jaren na de introductie van de premie (dus vanaf 2000) vrijwel op een gelijk niveau zijn uit gekomen als in de periode (1995-2000) voorafgaande aan de instelling van de premie.

Dit zou betekenen dat de resultaten van de vleeskalverenhouderij ook zonder premie voldoende kunnen zijn om gemiddeld op een inkomen uit te komen dat ongeveer gelijk is aan dat in de periode voor 2000. Omdat het merendeel van de kalveren op contract wordt gehouden zou dat in de contractvergoedingen tot uitdrukking moeten komen. De gemiddelde contractvergoedingen in de laatste jaren (2003-2006) liggen op een duidelijk hoger niveau (ruwweg 180 euro per standplaats) dan in de voorgaande jaren. Toen lag het op ongeveer 160 euro (De Kalverhouder, enquête witvlees, 2007).

In elk geval geeft de figuur ook aan dat er een substantieel verschil in saldi wordt veroorzaakt door de premie. Uitgaande van 500 vleeskalveren op een bedrijf en een premie per plaats van 60 euro (40 euro per dier x 1,5 ronde per jaar) maakt de premie een verschil uit van 30.000 euro per bedrijf per jaar.

Figuur 3.1 Saldo per witvleeskalf per jaar

Bij een ont koppeling van de premie zou de kalverenhouder een dergelijk premiebedrag (als dat zijn toeslagrecht zou zijn) ook kunnen ontvangen zonder daadwerkelijk kalveren te houden. Genoemd premiebedrag ligt weliswaar lager dan het in de afgelopen jaren gerealiseerde inkomen; dit bedroeg gemiddeld ongeveer 45.000 euro (tabel 2.6), maar door het beëindigen van kalverenhouderij ontstaan er in principe ook (meer) mogelijkheden om bijvoorbeeld buiten het bedrijf inkomen te verwerven uit arbeid. De voorwaarden voor toekenning en betaling van het toeslagrecht kunnen dan wel eens doorslaggevend zijn voor de beslissing van de kalverenhouder (zie voorwaarden voor speciale toeslagrechten vanaf 5.000 euro per ha).

Ontkoppeling geeft dus in beginsel meer keuzemogelijkheden aan de kalverenhouders en het verplicht tevens de integraties bij het vaststellen van de contractvergoeding en dergelijke rekening te houden met de mogelijkheid dat bepaalde kalverenhouders eerder kiezen voor het niet voortzetten van de productie (zie ook De Bont et al., 2003a).

In het hiernavolgende wordt ingegaan op de vraag of ont koppeling leidt tot een vermindering van de productieomvang van de Nederlandse vleeskalverenhouderij, hoe groot die daling kan zijn en welke aspecten hierbij van belang zijn.

Visie en gedachtegang van kalverenhouders

Effect op productie

De meeste renovaties op vleeskalverenbedrijven dateren van rond en na de eeuwwisseling en zijn dus nog geen tien jaar oud. Dit heeft onder meer te maken met de overgang naar groepshuisvesting die conform de EU-afspraken in 2004 verplicht werd. De meeste kalverenhouders zullen daarom niet op korte termijn stoppen met de productie. De met de investeringen aangegane verplichtingen moeten immers worden terugverdiend. Verwacht wordt dan ook dat de omvang van de productie na ont koppeling geen grote daling te zien zal geven. Ontkoppeling leidt in deze visie niet tot een forse terugval van het productievolume in Nederland.

Voorwaarden voor ont koppeling

Bij een ont koppeling onder goede voorwaarden zijn volgens de kalverenhouder de gevolgen wel door de integraties op te vangen. De meeste kalverenhouder willen maar al te graag een contract, zo is de opvatting. De voor ont koppeling door de kalverenhouder gestelde voorwaarden zijn vooral dat:

- niet alleen in Nederland, maar dat ook in alle andere lidstaten wordt ont koppeld (in elk geval Frankrijk!). Frankrijk kan nu naar schatting een premie van circa 50 euro per kalf geven (het premieplafond werkt niet als een beperking zoals in Nederland). Wanneer Frankrijk op de huidige voet kan doorgaan en Nederland ont koppelt, dan gaat Nederland daarvan zeker een concurrentienadeel ondervinden. De positie van Frankrijk wordt vanuit de Nederlandse sector als cruciaal gezien vanwege de omvang van de productie in Frankrijk. Zie hieronder ook de nadere analyse in paragraaf 3.6;
- recente jaren (bijvoorbeeld 2004-2006) als referentieperiode gaan gelden. Hierdoor kunnen de toeslagrechten terechtkomen bij bedrijven die nog actief zijn. Door voor een recente periode te kiezen ont gaat men bovendien de problemen die samenhangen met de uitbraak van MKZ in 2001. Hetzelfde geldt voor de problemen die bestonden rond de definitie van vleeskalveren en kalfsvlees (genoemd 'premiegat' van dieren tussen 7 en 8 maanden). Opgemerkt hierbij kan worden dat voor een recente referentie ook is gekozen bij de ont koppeling van melk (in 2007) en bij de introductie van de toeslagen vanwege de suikermarkthervorming. In beide gevallen is niet teruggerepen naar de jaren 2000-2002, die als referentie jaren gelden voor de hoogte van de bedrijfstoeslag op basis van de premies voor andere producten, gewassen en dieren.

Een (bijkomend) voordeel van ont koppeling is volgens de kalverenhouder dat dan de kalverenhouderijsector minder 'opvallend' is op het gebied van inkomensondersteuning; er is dan namelijk niet langer een aparte premie, want deze is dan verwerkt in de bedrijfstoeslagen die breed voor de landbouw gelden.

Effect op de structuur

De structuur van de bedrijven in de vleeskalverenhouderij zal door ont koppeling waarschijnlijk niet zo veel veranderen is de opvatting in de kalverenhouderij. Er is al heel veel opgeschaald, zij het in een minder hoog tempo dan in de varkens- en pluimveehouderij (zie hoofdstuk 2). Verdere opschaling is weliswaar een wens van veel bedrijven, maar de mogelijkheden ervoor zijn beperkt. De contractgevers willen niet zo graag, en de banken zijn terughoudend door de huidige matige rendementen en omdat kalverenhouder relatief weinig eigen vermogen hebben. Opschaling is ook gelimiteerd, omdat kalverenhouderij behoorlijk arbeidsintensief is, er is per kalf veel persoonlijke aandacht nodig. Duizend tot anderhalf duizend kalverplaatsen wordt wel ongeveer gezien als het maximum voor een gezinsbedrijf. Inschakeling van werknemers komt in de bedrijven nauwelijks voor.

Kalverenhouderij en reconstructie

Voor veel bedrijven gelden er door de ruimtelijke ordening en de milieuwetgeving beperkingen om uit te breiden (Oosterkamp et al., 2006). Zo heeft de daling van het aantal vleeskalveren in Gelderland er mee te maken dat het gebied rond Elspeet/Uddel 'op slot zit'. Het milieubeleid (met betrekking tot ammoniak en stank) legt beperkingen op aan de

bedrijven, vanwege hun grote milieubelasting. Lokaal is de beschikbare milieugebruiksruimte benut, zoals in het gebied rond Kootwijkerbroek en in Elspeet/Uddel, dat is ingesloten tussen natuurgebieden (vogel- en habitatgebieden). Veel bedrijven liggen hier binnen 250 meter van de EHS-gebieden (Ecologische Hoofd Structuur) of zelfs er in. Geen enkel bedrijf in deze zone ligt verder dan 500 meter van de EHS. De reconstructie moet voor deze bedrijven oplossingen vinden. Een andere concentratie van vleeskalveren bedrijven ligt in de Gelderse Vallei in een LOG (Landbouw Ontwikkeling Gebied). In een LOG is er in beginsel wel de mogelijkheid voor bedrijven om in omvang toe te nemen, maar voor elk bedrijf is een voortvarende vergunningverlening belangrijk.

3.3 Gevolgen voor de kolom, werkgelegenheid en regionale economie

De mogelijke effecten van ontkoppeling voor de omvang van de sector kunnen worden geplaatst in de context van de bestaande situatie wat betreft werkgelegenheid en regionale situering. Deze context wordt hieronder gegeven.

De omvang van de werkgelegenheid in de kalfsvleeskolom is slechts bij benadering vast te stellen (zie ook paragraaf 2.3). Op de (gespecialiseerde) vleeskalverenbedrijven, dit zijn er ruim 1.100 in de afgelopen jaren, zou de werkgelegenheid van voornamelijk de ondernemers en gezinsleden uitkomen op 2.500 tot 3.000 arbeidsjaren. Een ongeveer gelijk niveau is gerealiseerd in 1996 (PVE, Sectoranalyses). Omdat een deel van de vleeskalveren (wit en rosé), ongeveer 20%, op niet gespecialiseerde bedrijven wordt gehouden, zal de werkgelegenheid in de primaire productie op circa 3.500 arbeidsjaren uitkomen. Daarnaast genereert de vleeskalverenhouderij werk in de toelevering, handel en verwerking. Deze posten zijn echter niet nader uitgesplitst in de analyse van het PVE. Zo wordt een totaalcijfer gegeven voor de werkgelegenheid in slachterijen (exclusief pluimveeslachterijen); deze bedroeg in 1996 bijna 9.000 arbeidsjaren en is na een hoogtepunt van ruim 10.000 in het jaar 2000 afgenomen naar circa 7.500 in 2005.

Op basis van analyses aangaande het Nederlandse agrocomplex neemt de primaire productie ruim een kwart van de werkgelegenheid van de kolom voor haar rekening (Van Leeuwen, 2006). De totale werkgelegenheid van de kalfsvleessector (kolom) komt volgens die analyse uit op ongeveer 13.000 mensjaren; dit is ongeveer een zesde van de totale werkgelegenheid die de intensieve veehouderij genereert. De kalverslachterijen bieden werkgelegenheid voor omstreeks 2.000 mensjaren. Een en ander betekent dat meer dan de helft van het door de kalfsvleesproductie gegenereerde arbeidsvolume te vinden is in de toelevering, handel en diensten, waaronder het transport van de dieren (zie tabel 3.1).

Tabel 3.1 Werkgelegenheid in de kalverenkolom, 2005

	Arbeidsjaren	Percentage in kolom (%)
Vleeskalverenhouderij	3.713	29
Slachterij	2.094	16
Toeleveringen	5.663	44
Distributie	1.433	11
Totaal kolom	12.903	100

Bron: Agrarische input-outputtabel 2005 (LEI).

Regionale concentratie

De kalfsvleesproductie is voor een belangrijk deel te vinden in de Gelderse Vallei en de Veluwerand. Bijna 60% van de witvleeskalveren wordt in Gelderland/Overijssel gehouden (Oosterkamp et al., 2006). In Gelderland is ongeveer 50% van de gespecialiseerde vleeskalverenbedrijven gelokaliseerd (zie ook bijlage 4). Hier bevinden zich ook twee kalfvleesintegraties, namelijk Van Drie, Alpuro en Denkavit. Deze drie ondernemingen hebben een internationale oriëntatie (export, vestigingen in andere landen), binnen het werkgebied EU (vooral Italië en Frankrijk). De eerste twee ondernemingen hebben een slachtlocatie in Apeldoorn.

De witvleeskalverenhouderij is verder gelokaliseerd in onder meer Noord-Brabant. In deze provincie en in zowel Gelderland als in Overijssel is ook een groot deel van de bedrijven met rosékalveren te vinden.

Visie en gedachtegang van integraties

De verschillende integraties hebben onderscheiden visies op de effecten van ontkoppeling en de perspectieven van de sector. De meningen zijn dus enigszins genuanceerd.

Effect op productie en structuur kalverenhouderij

Zo is een van de opvattingen dat ontkoppeling leidt tot een langzaam afsterven van een deel van de sector gedurende de komende vijf tot tien jaar. De gevolgen zouden verstrekend zijn, ook voor het platteland. Door ontkoppeling zou er een langdurige verstoring van relaties in de keten optreden. De vraag is of (deze) ontkoppeling nog door de WTO wordt vereist; is er al niet voldoende ontkoppeld in de EU?

Door ontkoppeling zullen naar verwachting van een van de integraties, wellicht wat theoretisch, de gezinsbedrijven (tot 1.500 kalverplaatsen) versneld afbouwen. Er zou dan een verdere concentratie ontstaan met eenheden van 5.000 tot 10.000 kalveren. Echter er wordt ook vanuit integraties op gewezen dat er een grens aan de groei per bedrijf zit. De capaciteiten van de kalverenhouder zijn hiervoor bepalend. Persoonlijke aandacht voor de kalveren blijft nodig. Bij inschakeling van personeel neemt de uitval van kalveren toe en neemt de groeisnelheid af. Een bedrijf van 1.500 kalveren is in deze benadering al erg groot.

Wanneer door ontkoppeling de mogelijkheid ontstaat om gemakkelijk te stoppen, dan zal een deel van de kalverenhouders dat doen. Het gaat bijvoorbeeld om ruim 10%¹ van de bedrijven, vooral van ouderen vanaf 55 jaar, die 10 of 15 jaar geleden nog wel hebben geïnvesteerd, maar daarna vrijwel niet meer. Als kanttekening wordt nog door een van de integraties gemeend dat de stoppende kalverenhouders geen premie of toeslag zouden mogen ontvangen.

¹ Het productieaandeel van deze potentiële stoppers ligt naar verwachting wat lager. In 2002 was de gemiddelde omvang van de bedrijven (in aantal vleeskalveren) van oudere ondernemers, vanaf 50 jaar, zonder opvolger vrijwel gelijk aan het algemene gemiddelde (De Bont et al., 2003). Op basis van meer recente data kan worden gesteld, dat ook nu nog een vrij groot deel van de kalveren - ongeveer een kwart - gehouden wordt op bedrijven die binnen afzienbare tijd - tien tot vijftien jaar, gerekend voor ondernemers vanaf 50 jaar - beëindigd kunnen worden. Voor nadere gegevens in tabellen, zie bijlage 2.

Ontkoppeling bedreigend voor de sector?

Een krimp van 5 tot 10 procent is door de sector wel op te vangen. Maar een krimp met bijvoorbeeld 30% zou dramatische gevolgen hebben en ook een vermindering van het productievolume met 20% wordt als zeer problematisch beschouwd. 'Zwalkend beleid' zal onherroepelijk schade berokkenen wordt van de zijde van integraties gemeend.

Gesteld wordt overigens ook wel dat het vooral de houders van rosékalveren zijn die zouden stoppen door de ontkoppeling. Reden hiervan is onder meer dat de nu nog bestaande slachtpremie voor rosékalveren (afgeleid van 80 euro per dier) in relatie tot de opbrengstwaarde van het dier hoger is dan voor blanke kalveren (zie kader).

Slachtpremie in relatie tot opbrengstwaarde

Vleeskalveren, witvlees, hebben bij een gemiddelde prijs (in 2004-2006) van ongeveer 4,50 euro per kg geslacht gewicht en een gewicht van ongeveer 150 kg een waarde van ruim 650 euro. De premie van de afgelopen jaren (bijna 40 euro) heeft dan een aandeel van ongeveer 6%. Rosévleeskalveren hebben bij een gemiddelde prijs van 2,75 euro en een geslacht gewicht van ongeveer 200 kg een waarde van 550 euro. De premie van bijna 70 euro heeft dan een aandeel van meer dan 12%. Voor vleesstieren met een geslacht gewicht van 350 kg en een gemiddelde prijs van (ook) 2,75 euro geldt een waarde van bijna 1.000 euro. De premie heeft dan een aandeel van circa 7%.

Kader 3.1 Slachtpremie in relatie tot opbrengstwaarde

De rosékalverenhoudery heeft, gezien het gebruik van ook andere voeders, weliswaar minder last van de hoge poederprijzen, maar wel nadelen van hogere kracht- en ruwvoerprijzen als gevolg van de teelt van gewassen voor productie van bio-energie. Hierbij kan worden aangetekend dat deze hogere voerkosten gevolgen hebben voor de productiekosten van alle vleessoorten. Er is geen aanleiding te veronderstellen dat in het bijzonder de rosékalverenhoudery hier nadelen van ondervindt

Ook door de integraties wordt gevreesd dat door de (eenzijdige) ontkoppeling in Nederland de concurrentie vooral ten opzichte van Frankrijk zal verslechteren. De kenmerken van de Franse kalfvleesproductie (zie kader) geven geen reden om aan te nemen dat de productie er niet zou kunnen uitbreiden wanneer de omstandigheden er relatief gunstiger voor worden. Dit zou het geval kunnen zijn wanneer Nederland ontkoppelt en Frankrijk niet. De dan in Frankrijk te verwachten productie-uitbreiding zal waarschijnlijk vrij beperkt zijn. De meest beperkende factor is waarschijnlijk het aanbod van kalveren dat door de melkquotering voortdurend daalt (met meer dan 1% per jaar) en (in Frankrijk) mogelijk ook bij afschaffing van de melkquotering blijft afnemen wanneer de Franse melkproductie niet weet uit te breiden.

Frankrijk zou, uitgaande van een eerdere analyse met de modellen DRAM en CAPRI, ongeveer 5% van de huidige Nederlandse productieomvang kunnen overnemen (circa 10.000 ton). Hierdoor zou de invoerbehoefte wat betreft kalfsvlees van Frankrijk met ongeveer een kwart afnemen. Hierbij is aangenomen dat andere landen (Italië, Duitsland en andere) de productie ontkoppeld houden en niet uitbreiden. Overigens blijft Frankrijk dan nog (met nu ongeveer 1,7 miljoen geslachte kalveren) ver verwijderd van de volledige benutting van het huidige premieplafond van 2 miljoen vleeskalveren. Bij een ontkoppeling

van de premie in Frankrijk zal de kalfsvleesproductie er naar verwachting afnemen. Dit biedt dan mogelijkheden voor de Nederlandse kalfsvleesproductie.

De positie van de Franse vleeskalverenhouderij

De vraag is of Frankrijk, wanneer dit land de slachtpremies gekoppeld houdt en Nederland zou ontkoppelen, de productie van kalfsvlees zou uitbreiden. Zijn er aanwijzingen voor een uitbreiding? Enkele kenmerken van de productie in Frankrijk:

- de Franse kalfsvleesproductie is vooral gelokaliseerd in de melkveegebieden van het land, in Bretagne en Normandië en daarnaast in het zuidwesten. Het betreft alleen witvlees (geen rosé). De productie vindt evenals in Nederland grotendeels op contract plaats, voor een deel voor de in Nederland ook actieve integraties, voor een deel voor Franse zuivelcoöperaties. De circa 5.000 vleeskalverenhouders houden gemiddeld minder kalveren, ruwweg de helft van het aantal per bedrijf in Nederland;
- de ontwikkeling van de productie over een langere periode wijst op een daling (tabel 2.8). Vanaf 2000, toen de premies zijn geïntroduceerd, is de productie min of meer stabiel gebleven. In elk geval is deze niet toegenomen;
- de Franse vleeskalverenhouderij is hoofdzakelijk gebaseerd op in Frankrijk geboren kalveren. De infrastructuur om kalveren te importeren is minder goed ontwikkeld dan in Nederland. Frankrijk importeerde (in 2005 respectievelijk 2006) ongeveer 130.000 respectievelijk 160.000 kalveren, voornamelijk uit Duitsland (Office de l'Elevage, 2006). De invoer vertegenwoordigt 'slechts' ongeveer 8 tot 9% van het aantal in Frankrijk geproduceerde vleeskalveren (1,7 miljoen), tegenover ongeveer 50% in Nederland. Daartegenover staat een export van Frankrijk van ongeveer 160.000 jonge kalveren (in zowel 2005 als 2006), voornamelijk naar Spanje. Overigens exporteert Frankrijk ook veel oudere dieren (vanaf 80 kg) voor de mesterij en voor de slacht, vooral naar Italië en Spanje;
- de Franse rund- en kalfsvleesproductie heeft echter, evenals Nederland en België, voor 1996 wel gebruik gemaakt van Britse kalveren. Nu het importverbod in 2006 is opgeheven, kan Frankrijk eventueel hiermede de productie van kalfsvlees uitbreiden. De Britse export zou tot dusver echter nog maar gering zijn (Office de l'Elevage, 2007);
- de Franse kalveren worden jonger (rond zes maanden) en op een lager gewicht geslacht, gemiddeld rond de 135 kg geslacht gewicht ten opzichte van 150 kg in Nederland. Frankrijk bedient hiermede een wat ander marktsegment dan Nederland. Door de kenmerken van het Franse vlees (jonger en van een melkvleesras in plaats van een zuiver melkras) is de gemiddelde prijs hoger dan van het Nederlandse kalfsvlees. Overigens zijn vanwege de kwaliteitsverschillen de prijzen van de jonge kalveren (vanaf 8 dagen) in Frankrijk, per stuk vooral door een hogere prijs per kg, ook duidelijk hoger dan in Nederland;
- Frankrijk is netto-importeur van kalfvlees. Het Franse tekort wordt in zijn geheel opgevuld door Nederland, met een export van ongeveer 40.000 ton per jaar (gemiddeld vanaf 2002) naar Frankrijk. De invoer verzorgt ongeveer 14% van de consumptie in Frankrijk, die per hoofd van de bevolking een licht dalende tendens vertoont;
- Frankrijk verwacht dat Nederland (in 2007) meer naar Frankrijk gaat exporteren omdat Nederland gebruik gaat maken van de uit het VK weer beschikbare kalveren (Office de l'Elevage, 2007).

Kader 3.1 Positie van de Franse vleeskalverenhouderij

Oplossingen mogelijk?

Om in Nederland de kalverenhouderij op het huidige niveau te handhaven zou het verlengen van de contractduur een benadering kunnen zijn, wordt vanuit de integraties opgemerkt. Het verlengen van de contractduur kan echter nadelig zijn voor de integraties wanneer de vastgestelde vergoeding (gezien de marktontwikkelingen achteraf) te hoog blijkt te zijn geweest en voor de veehouders in het geval wanneer de vergoeding achteraf te

laag blijkt. De integraties dragen ook het risico van stijgende kosten van het voer en de aankoop van nuchtere kalveren. Contracten voor drie of vier rondes (dus met een duur van ongeveer 2 tot 3 jaar) komen wel voor, vooral wanneer banken dat met het oog op de zekerheid eisen voor de financiering. Kalverenhouders zouden geen groot prijsrisico willen lopen; een verlies van 100 of 150 euro per kalf is voor een mester onacceptabel.

Invloed van actuele situatie

Bij de geschetste toekomstverwachtingen van de integraties speelt de huidige marktsituatie een rol. Zo zouden door de huidige matige rentabiliteit, vooral door de hoge poederprijzen, de minder renderende bedrijven afvallen. De contracten met deze bedrijven worden niet verlengd (shake out); de lopende contracten voor bijvoorbeeld nog een of twee ronden worden nog wel uitgediend. Er wordt door de integraties op gewezen dat de verschillen in rendement per kalf tussen bedrijven zeer groot zijn, oplopend tot wel 70 tot 80 euro.

Belang voor de melkveehouderij

De integraties menen dat de kalverenhouderij een belangrijke functie heeft en behoudt om nuchtere kalveren tot waarde te brengen. Dat belang voor de melkveehouderij zou circa 3 cent¹ per kg melk zijn. De kalverenhouderij heeft echter al sinds enkele jaren de functie om zuiveloverschotten weg te werken verloren. Er zijn namelijk geen (interventie)voorraden mager melkpoeder meer door de quotering van de melkproductie en bovendien heeft de EU de interventieprijzen vanaf 2003 zodanig verlaagd dat het minder voor de hand ligt voor interventie te produceren. De kalfsvleessector behoudt echter wel een functie voor de afzet van zuivelproducten (zie voetnoot).

¹ Uitgaande van een gemiddeld Nederlands melkveebedrijf met ruim 60 melkkoeien en een productie van 500.000 kg melk is het voordeel dan ongeveer 15.000 euro. Een dergelijk bedrijf verkoopt elk jaar ruim 40 kalveren, de overige ruim 20 kalveren die op het bedrijf worden geboren zijn na opfok op het bedrijf nodig ter vervanging van de melkveestapel. Bij genoemd voordeel zou de prijs per kalf ongeveer 400 euro hoger moeten zijn door de verwaardiging door de vleeskalverenhouderij. Gezien de geldende prijzen van nuchtere kalveren (zie figuur 2.7) is dit onmogelijk. Eerder valt om die reden te denken aan een bijdrage van 0,3 cent per kg melk.

Los hiervan kan er een bijdrage van de kalfsvleessector aan de melkveehouderij aan de orde zijn op grond van de benutting van mager melkpoeder en weipoeder. Nu er (in 2007) geen zuivel(interventie)voorraden meer zijn is die bijdrage wat meer arbitrair geworden. Dit neemt niet weg dat de huidige schaarste en het hoge prijspeil op de zuivelmarkten zonder meer voor een deel toe te schrijven is aan de vraag vanuit de vleeskalverenhouderij. Niet eenduidig aan te geven echter is het effect hiervan voor de prijs die de melkveehouder ontvangt.

Wat betreft het volume-effect, de jaarlijkse omvang van het gebruik van melk- en weipoeders voor de vleeskalverenhouderij in de EU komt bij een gebruik van circa 350 kg poeders (inclusief toegevoegde mineralen en plantaardige ingrediënten) per kalf en circa 5 miljoen geproduceerde (wit)vleeskalveren uit op ongeveer 1,75 miljoen ton poeders. Hiervan bestaat circa 1,2-1,3 miljoen ton uit melk- en weipoeders. Dit is een substantieel deel van de in de EU geproduceerde poeders (zie paragraaf 2.5). Voor de productie hiervan is een veelvoud aan (koe)melk nodig. Voor 1 kg mager melkpoeder, dat bereid wordt uit ondermelk afkomstig van de productie van boter, is ongeveer 11 kg melk nodig. Voor de productie van 1 kg weipoeder uit wei na de kaasbereiding is ongeveer 20 kg melk nodig. Globaal genomen zorgt de kalfsvleessector op deze wijze voor de afzet van eiwit- en suikerbestanddelen van circa 20 mld. kg melk. Dit is bijna 15% van de melkproductie (quotumhoeveelheid) in de EU-25. Aan de afzet van het vetbestanddeel (boter) levert de kalfsvleessector echter geen bijdrage.

Regionale concentratie

Gelet op de sterke concentratie van het kalfsvleescluster in Gelderland, mag er vanuit worden gegaan dat de betreffende integraties en de daaraan verbonden vleesverwerkende ondernemingen voorlopig een belangrijk deel van hun activiteiten in het gebied willen blijven voortzetten (Oosterkamp et al., 2006). Het verplaatsen van bedrijven naar het buitenland is voor de Van Drie Groep geen optie (in 2007), maar het heeft eerder wel laten weten bij verdere daling van de Nederlandse aanvoer van nuchtere kalveren voor de productie te zullen wijken naar locaties buiten Nederland (Van Drie Groep, *Agrarisch Dagblad*, 25 februari 2006). De internationale oriëntatie van de integraties sluit een gedeeltelijke verplaatsing van productiecapaciteit niet uit, zo zou geconcludeerd kunnen worden. Maar dat zou dan ook al eerder het geval kunnen zijn onafhankelijk van een ont koppeling van de premies.

3.4 Conclusie

De gevolgen van ont koppeling voor de omvang van de vleeskalverenhouderij in Nederland zijn niet eenduidig aan te geven. Volgens kalverenhouders zou de daling van de productie beperkt zijn, bijvoorbeeld omstreeks 5%. Volgens de integraties kan de vermindering oplopen tot 30%. Bij de meningen hierover spelen de voorwaarden een belangrijke rol. Vanwege de concurrentie met Frankrijk wordt het vooral van belang geacht dat dit land gelijktijdig ont koppelt.

De resultaten van eerdere analyse van het LEI wijzen op het volgende:

- door ont koppeling verbeteren de economische perspectieven voor de productie. Door ont koppeling zal het aanbod van het product afnemen en kunnen de prijzen hoger worden. Hierdoor zal het merendeel van de bedrijven in productie blijven. De verbeterde perspectieven maken het mogelijk dat bestaande bedrijven vergroten en de door beëindiging van bedrijven vrijkomende productiecapaciteit voor een groot deel overnemen. Opgemerkt zij dat ongeveer 25% van de bedrijven met oudere ondernemers zonder opvolger in tien jaar beëindigt; deze bedrijven hebben circa 20% van de capaciteit.¹ Bedrijfsvergroting wordt mede mogelijk gemaakt doordat de integraties door de verbeterde marktomstandigheden de vergoedingen kunnen verhogen (De Bont et al., 2003a);
- de continuïteit van de vleeskalverensector lijkt, gezien ook de uitkomsten van het model DRAM niet wezenlijk in het geding te komen door ont koppeling. Deze uitkomsten wijzen op een daling van de productie met 10 tot 15% (De Bont et al., 2007).

Bij het laatst genoemde onderzoek is ook meegenomen dat overgegaan zou worden op de toepassing van flat rate, in Nederland respectievelijk de EU. Dit beïnvloedt ook de ontwikkeling van de productie. Zo zou door de toepassing van flat rate een verdere extensivering in de veehouderij kunnen gaan optreden, waardoor de prijzen van nuchtere kalveren hoger zouden worden. Tegelijkertijd verliest de kalfsvleessector bij de invoering van

¹ Per jaar is de daling van het aantal bedrijven ongeveer 3% en van de capaciteit ongeveer 2,5%.

flat rate een belangrijke inkomstenstroom. Dit verzwakt mede de mogelijkheid om te concurreren tegen andere veehouderijsectoren wat betreft het aankopen van nuchtere kalveren.

Gezien het voorgaande ligt, afhankelijk van de voorwaarden en omstandigheden, een vrij beperkte daling van de productie, binnen een marge van 5 tot 15%, meer voor de hand dan een aanzienlijke afname van het aantal vleeskalveren in Nederland.

Echter het mag ook niet worden uitgesloten dat de omvang van de productie in Nederland vrijwel gelijk blijft. Dit kan het geval zijn wanneer de melkquotering wordt afgeschaft en hierdoor het (binnenlandse) aanbod van kalveren toeneemt. Hierbij geldt dat de integraties als regisseurs in de keten een belangrijke invloed hebben op de productieontwikkeling. Overigens kan het (binnenlandse) aanbod van nuchtere kalveren bij een uitbreiding van de melkproductie tijdelijk enigszins terugvallen, omdat dan meer kalveren worden aangehouden om de melkproductie te laten stijgen.

Daarnaast is een voorwaarde dat het imago van het product gunstig is bij consumenten. Dat is gezien de omvang van de uitvoer vanuit Nederland vooral van belang in andere Europese landen, met name in Italië. Om de afzet op de Nederlandse markt te vergroten, zal de sector ook aan het imago 'dichterbij' aandacht moeten geven.

3.5 Mogelijkheden voor begeleidend beleid

Bij een ont koppeling van de slachtpremies zijn vragen op zijn plaats wat betreft het tijdpad en de mogelijkheden om flankerend beleid toe te passen.

Fasering

Naast ont koppeling van de premies kan regionalisatie van de toeslagen (introductie van flat rate) aan de orde komen. Beide veranderingen hebben een invloed op de kalfsvleessector. Terwijl door de ont koppeling de omvang van de productie kan afnemen, zal door regionalisaties het bedrag aan toeslagen voor de vleeskalverenhouders fors verminderen. Een samenloop van deze veranderingen op een moment kan te ingrijpend zijn. Er kan dus aanleiding zijn voor een stapsgewijze aanpak (zie ook hoofdstuk 4).

Begeleidend beleid

Begeleidende maatregelen voor de bedrijven kunnen nodig en verantwoord zijn wanneer de beleidsveranderingen in sociaaleconomisch opzicht ingrijpende gevolgen lijken te hebben. De analyses in dit rapport leiden niet tot de conclusie dat dit het geval zal zijn. De mogelijke vermindering van de productie zal vrij beperkt zijn en de continuïteit van de kalfsvleessector komt niet in het geding. Individuele vleeskalverenhouders zullen in de regel op voldoende aanbod voor contracten van de integraties mogen rekenen. De integraties hebben er immers behoefte aan de productie na de ont koppeling op peil te houden.

Voor vleeskalverenhouders kunnen de veranderde beleidsomstandigheden wel aanleiding geven om het bedrijf verder te ontwikkelen. Er komt immers door de ont koppeling ruimte vrij op de markt. De gewenste structuurverandering van de sector kan ondersteund worden door beleid op het terrein van de Ruimtelijke ordening, onder meer door bedrijven gelegenheid te bieden voor uitbreiding en daarnaast ook voor nieuw vestiging op bepaalde

locaties. Ook in de financiering van de bedrijven kan faciliteren van belang zijn, bijvoorbeeld met het Borgstellingfonds voor de landbouw (BF).

Bij de voor de toekomst gewenste structuurveranderingen in de sector kunnen ook verbeteringen op het gebied van milieu (mest en ammoniak), welzijn van dieren (huisvesting en transport) en diergezondheid worden betrokken.

Voor de gebieden met concentraties van vleeskalverenbedrijven kan de beleidsverandering aanleiding zijn om instrumenten van het Europese Plattelandsbeleid te benutten. In 2007 is de tweede periode van het Plattelandsbeleid (POP II), die loopt tot 2013, ingegaan. Dit beleid biedt onder meer mogelijkheden voor versterking van de landbouw in gebieden.

4. Conclusies en slotbeschouwing

4.1 Conclusies

- *Sterke positie sector*
De kalfsvleesproductie in Nederland heeft zich de afgelopen decennia onderscheiden als een groeisector binnen de veehouderij. Dat is vrijwel uniek. Andere veehouderijtakken namen in omvang (aantal dieren) af, in de intensieve veehouderij vanaf omstreeks het jaar 2000 door vooral het mestbeleid en de melkveehouderij al ruim twintig jaar door de quotering. De groei van de vleeskalverenhouderij geeft aan dat de Nederlandse kalfsvleesproductie binnen de vrij stabiele EU-markt een sterke positie inneemt. Het aandeel van Nederland in de Europese productie is toegenomen. Dit is wel gerealiseerd op basis van een groeiende stroom ingevoerde nuchtere kalveren.
- *Bestand tegen problemen*
De afgelopen jaren heeft de sector kans gezien om de problemen als gevolg van de uitbraak van MKZ in 2001 en de BSE tot ongeveer dat jaar te overwinnen. De inkomens van de kalverenhouders zijn de laatste jaren (vanaf 2002) gemiddeld relatief gunstig geweest. Ook de vooruitzichten voor de prijsontwikkeling op de Europese markt zijn voor rund- en kalfsvlees in algemene zin gunstig. De EU ziet door een krimpende productieomvang de komende jaren de importbehoefte aan rundvlees verder toenemen. Dit kan een positief effect hebben op de prijzen van kalfsvlees. De consumptie hiervan in de EU is stabiel. Het consumptieniveau in Nederland is echter laag, waardoor het Nederlandse kalfsvlees vooral naar landen als Frankrijk en Italië wordt geëxporteerd. De organisatie van de keten is hier op afgestemd.
- *Invloed van zuivelmarkt*
De rentabiliteit van de sector staat momenteel onder druk door de forse stijging van de prijzen van zuivelproducten (poeders), die worden gebruikt in de (wit)vleeskalverenhouderij. De prijsstijging is, naast het effect van de afschaffing van de steun voor verwerking van poeders in diervoeders, vooral een gevolg van schaarste op de wereldzuivelmarkt. Dit heeft, naast de toegenomen vraag uit Azië, vooral uit China, ook als oorzaak de zuivelquotering in de EU. Afschaffing van de melkquota kan hierin verandering brengen, hetzelfde geldt voor het aanbod en de prijs van nuchtere kalveren. Door het grote aankoopvolume voor de vleeskalverenhouderij heeft deze sector een belangrijke invloed op de prijzen van deze jonge dieren.
- *Betekenis van premies*
Door de introductie van slachtpremies vanaf 2000 is een aanmerkelijk deel van het inkomen van de kalverenhouders hiermede in verband te brengen. Omdat 90 tot 95% van de productie van (wit)kalfsvlees onder contractvoorwaarden van integraties plaats vindt, is de afhankelijkheid van de sector van de voortzetting van de premies minder goed aan te duiden. De premies worden namelijk door de integraties verrekend in de vergoeding voor het verzorgen van de dieren die de kalverenhouder van de integratie ontvangt. Omdat de premie ook invloed heeft op de opbrengstenmarge

(toegevoegde waarde) van de sector, bepaalt de premie ook mede de aankooprijzen van nuchtere kalveren. Langs die weg komt een deel van de premie terecht bij de melkveehouderij in Nederland en bij veehouders in andere landen die kalveren leveren.

- *Gevolgen van ontkoppeling*

Bij ontkoppeling worden de premies omgezet in toeslagrechten voor het bedrijf. Hierdoor verandert de omvang van de geldstroom van de overheid (EU-middelen via het PVE respectievelijk de Dienst Regelingen van LNV) naar de kalfsvleessector in beginsel niet, maar ontkoppeling kan wel effecten voor de productie en de keten tot gevolg hebben.

De gevolgen van het ontkoppelen van de premies voor de omvang van de productie in Nederland zijn slechts bij benadering aan te geven en zijn mede afhankelijk van verschillende andere omstandigheden. Deze volume-effecten van ontkoppeling worden vanuit de sector dan ook uiteenlopend in geschat, van vrij beperkt (circa 5%) tot op termijn een vrij aanzienlijk deel (tot 30%). De invloed van ontkoppeling op de rosé vleesproductie kan overigens groter zijn dan voor witvlees, omdat het premie-aandeel in de opbrengstwaarde bij rosékalveren groter is.

Mede op basis van eerdere analyses van de gevolgen van ontkoppeling en gezien de sterke positie van Nederland op de markt van kalfsvlees en de vrij gunstige marktperspectieven voor het product, ligt een vrij beperkte daling van de productie, binnen een marge van 5 tot 15%, meer voor de hand dan een aanzienlijke afname van het aantal vleeskalveren in Nederland. Bovendien mag niet worden uitgesloten dat de omvang van de productie in Nederland vrijwel gelijk blijft, wanneer de melkquotering wordt afgeschaft en hierdoor het (binnenlandse) aanbod van kalveren toeneemt. De integraties hebben als regisseurs in de keten een belangrijke invloed hebben op de productieontwikkeling.

Bij ontkoppeling van de slachtpremies (ook voor volwassen runderen) zal de aankoop prijs van nuchtere kalveren naar verwachting lager worden. De melkveehouderij ondervindt dus indirect een nadeel van ontkoppeling.

- *Voorwaarden voor ontkoppeling*

Een belangrijke voorwaarde voor ontkoppeling is in elk geval, voor alle belanghebbenden in Nederland, een integrale toepassing in de EU. Met name Frankrijk wordt genoemd als de lidstaat die hierbij niet mag ontbreken. Andere belangrijke producenten (Italië en op afstand Duitsland), worden als minder concurrerend beschouwd en hebben al ontkoppeld.

Een tweede belangrijke voorwaarde voor ontkoppeling is het gebruik van een recente referentie (jaar of periode). In elk geval moet om verschillende eerder genoemde redenen (structuur van de sector, MKZ, premiegat tussen 7 en 8 maanden) niet worden terug gevallen op de jaren 2000-2002, zoals bij de besluitvorming in 2003 voor de ontkoppeling als regel en dus bij de toepassing van de meeste andere producten is vastgelegd. Naar het voorbeeld van de overgang naar toeslagrechten bij melk en suiker kunnen recente data per bedrijf met vleeskalveren worden benut.

4.2 Slotbeschouwing

Perspectieven voor het kalfsvleescluster

De perspectieven van de sector lijken vrij gunstig te zijn; in elk geval bestaat er ook bij de betrokkenen in de sector een gematigd positief beeld. Nederland neemt in de EU een sterke marktpositie in. De integraties hebben een sterke regiefunctie. De sector weet zich mede door de contracten snel aan te passen aan wijzigende omstandigheden en voorwaarden. In een koopkrachtige markt lijkt er voor de toekomst redelijk veel vraag voor het product, vooral buiten Nederland. Binnen Nederland is de afzet vrij klein en vooral buitenhuishoudelijk, in restaurants en dergelijke

Voor de afzet op de buitenlandse markten zijn de na enkele jaren onderhandelen jaren gemaakte Europese afspraken over de definities van kalfsvlees (maximum leeftijd) van belang. Hoe lang de productiekosten hoger blijven dan in voorgaande jaren als gevolg van de (aanzienlijk) hogere zuivelprijzen (poeder) is moeilijk in te schatten. Verwacht mag worden dat de prijzen geleidelijk weer op een meer normaal niveau komen. Bij een verdere liberalisatie van het (Europese) zuivelbeleid zullen de prijzen van de zuivelproducten naar verwachting dalen. Hetzelfde geldt dan, door het grotere aantal beschikbare kalveren, voor de prijzen van nuchtere kalveren.

De productie en consumptie van kalfsvlees is vooralsnog vooral een Europese (EU-15) aangelegenheid. In Zuid- en Oost-Europa, Brazilië en Azië zal de kalfsvleesproductie mogelijk toenemen. Mogelijk zal, afhankelijk van WTO-afspraken, Brazilië tegen concurrerende prijzen jong rundvlees kunnen aanbieden op de EU-markt. Overigens zal het aanbod van kalfsvlees uit derde landen minder gemakkelijk een groot volume gaan betreffen dan bij pluimveevlees het geval is. Voor kalfsvlees (en ook voor rundvlees) is het veel lastiger om een uniforme kwaliteit te leveren en is de versmarkt van relatief grotere betekenis (Bondt et al., 2004, p.38).

Posities van ketenpartners

In de kalfvleesproductie hebben de (Nederlandse) integraties een regisserende functie. Zij beheersen een belangrijk deel van de Europese kalfsvleesmarkt. Kennelijk is het voor de vleeskalverenhouders geen bezwaar om onder contractvoorwaarden te produceren; de meeste van hen zouden maar al te graag een contract willen. Dit geeft aan dat er -gegeven de marktverhoudingen en de mogelijkheden om risico's te dragen en de productiecapaciteit te financieren - onder de kalverenhouders weinig animo bestaat om volledig voor eigen rekening te produceren. Bij een ontkoppeling van de premies verandert er in principe niet zo veel in deze situatie. De verandering in de ketenverhoudingen kan inhouden dat (a) een deel van de kalverenhouders met het toeslagrecht de gelegenheid benut om eerder te stoppen met de productie en (b) dat een deel van de kalverenhouders door de ontkoppeling in de gelegenheid denkt te zijn gunstiger contractvoorwaarden af te dwingen van de integraties. Het laatste houdt in dat de integraties bij een ontkoppeling mogelijk eerder genoodzaakt zijn om de vergoedingen te verhogen (zie De Bont et al., 2003).

Er ontstaat dus mogelijk een andere aanbod-vraagverhouding tussen de integraties en de kalverenhouders wat betreft het aangaan van contracten. Het ontkoppelen van de slachtpremie betekent overigens niet dat de situatie van voor de premie-introductie in het jaar

2000 wordt hersteld. Het verschil is dat er nu toeslagrechten zijn gecreëerd die de kalverenhouder in een wat riantere keuzepositie kunnen brengen.

Aanleiding voorbij

De aanleiding voor het instellen van de slachtpremies was de verlaging van de interventieprijs van rundvlees en de vrees voor een daling van de prijzen van de slachtdieren. Dit paste in het beeld dat de EU nog meer dan zelfvoorzienend was voor rundvlees en te kampen had met interventievoorraden en forse uitgaven hiervoor en voor exportrestituties. Er was dus aanleiding voor het afzwakken van het marktondersteunende beleid en het instellen van een premie die het negatieve inkomenseffect van de beleidsherziening voor de veehouder tenminste voor een deel zou compenseren. Vanwege de correlatie tussen de prijzen van volwassen runderen en vleeskalveren (zie ook bijlage 3) gaf dit ook aanleiding om een slachtpremie voor kalveren in te stellen. Hierdoor werd de concurrentiepositie van de kalfsvleessector ten opzichte van de vleesveehouderij (volwassen slachtdieren) bij de aankoop van nuchtere kalveren niet aangetast.

Nu voorgaand marktbeeld voor rund- en in het verlengde daarvan voor kalfsvlees ten minste in essentie tot het verleden behoort, kan er reden zijn om het beleid te heroverwegen.

Wijze van aanpassing en fasering beleid

De vraag hierbij is wanneer en op welke wijze een herziening kan plaatsvinden, zodanig dat hierdoor het functioneren van de sector in zo min mogelijke mate wordt verstoord. Aspecten die hierbij kunnen worden betrokken zijn:

- *het premiebeleid voor de rundersector*
Het ontkoppelen van de slachtpremie voor kalveren kan bij voorkeur gelijktijdig met het ontkoppelen van de slachtpremie van volwassen dieren plaatsvinden. Dit voorkomt dat er verstoring van de marktverhoudingen plaatsvindt; zolang de premie voor volwassen runderen (denk aan vleesstieren) nog wel zou bestaan kan deze een aanzuigende werking hebben wat betreft de inzet van kalveren. Dit zou ongunstig zijn voor de concurrentiepositie van de kalfsvleessector. Het gelijktijdig verplicht ontkoppelen op EU-niveau van andere premies voor runderen, zoals de zoogkoeienpremie, lijkt echter minder relevant voor de marktverhoudingen;
- *het zuivelbeleid*
De afbouw en beëindiging van de quoterings zou gunstig kunnen zijn voor de continuïteit van de vleeskalverenhouders. De quoterings is mede aanleiding voor de recente stijging van de prijzen van de grondstoffen (melk- en weipoeder) voor kalvermelk en dus oorzaak van een toename van de kosten van de vleeskalverenhouders. De quoterings heeft daarnaast invloed op het aanbod en de prijzen van nuchtere kalveren;
- *het toeslagenbeleid*
Een vereenvoudiging van de toekenning van de toeslagen door regionalisatie (flat rate, gelijke toeslagbedragen per ha) houdt automatisch het ontkoppelen van alle premies in. Het negatieve inkomenseffect voor de vleeskalverenhoudersbedrijven in Nederland van 'flat rate' in welke variant dan ook is zeer fors (De Bont et al., 2007). Gezien de grote mate van specialisatie en ook de geringe oppervlakte van de bedrijven in Nederland mag worden verondersteld dat het effect in Nederland groter is dan

voor de bedrijven met vleeskalveren in andere EU-landen. Het 'shokeffect' van ont koppelen en regionalisatie op een gelijk moment of kort na elkaar kan wel eens erg nadelig zijn voor de continuïteit van de kalfsvleesproductie in Nederland.

Het voorgaande geeft aan dat er reden is voor een zorgvuldige fasering van de mogelijke aanpassingen in het betreffende Europese beleid. Dit staat los van de invloed van andere beleidsonderdelen op de perspectieven van de kalfsvleessector. In dit verband kunnen worden genoemd de mogelijke uitkomst van de WTO-onderhandelingen, het milieubeleid (mineralen en ammoniak), het natuurbeleid (Natura 2000 en EHS) en de ruimtelijke ordening. Daarnaast spelen bijvoorbeeld een rol het welzijnsbeleid¹, zowel wat betreft de huisvesting als het transport.

Ten slotte

De vleeskalverenhouderij staat evenzeer als andere takken van intensieve veehouderij bloot aan de beoordeling door de samenleving ten aanzien van verschillende (duurzaamheid-) aspecten, waaronder het welzijn van de dieren², de milieuemissies, de risico's van de consumptie van vlees voor de volksgezondheid en de gevolgen van het gebruik van antibiotica in de veehouderij voor de ziekteresistentie van consumenten. In die zin kan de sector voor een belangrijk deel zelf haar perspectieven bepalen.

Deze kanttekening neemt overigens het voorgaande niet weg wat betreft de noodzaak om wijzigingen in het beleid van de overheid (i.c. de EU) op een naar de sector verantwoorde wijze vorm te geven.

¹ In algemene zin kan worden gesteld dat de belangrijkste verschillen van 'nieuwe' welzijnssystemen ten opzichte van de huidige gangbare systemen (voor zover de veranderingen nog niet zijn gerealiseerd) zijn gelegen in groepshuisvesting, meer ruimte per dier, strooisel als bedding en/of het verstrekken van (enig) ruwvoer en de beschikbaarheid van uitloop, overdekt of buiten. In de nieuwe welzijnssystemen is de inrichting van stal en management sterker gericht op het voldoen aan de ethologische behoeften van de dieren: minder stressmomenten en meer mogelijkheden om natuurlijk gedrag uit te voeren (Bokma-Bakker et al., 2006). De meer welzijnsvriendelijke houderijsystemen vergroten theoretisch weliswaar de kans op besmetting (door bijvoorbeeld de dieren buiten te laten), maar er zijn uit de praktijk geen gegevens voor handen die dit kunnen bevestigen. Zo zijn er geen monitoringsgegevens beschikbaar, aangezien er geen biologische vleeskalveren in Nederland worden geslacht.

Overigens loopt er nog onderzoek (bij ASG) om te komen tot een welzijnsmonitor voor vleeskalveren. De Europese Unie kent een grote hoeveelheid wetgeving betreffende het dierwelzijn tijdens de productie, het transport en het slachten. Op dit moment wordt gesproken over etikettering voor dierwelzijn vanuit de invalshoeken internationale concurrentie (WTO) en transparantie van informatie naar de consument. De Europese Commissie heeft in haar actieplan dierenwelzijn het voornemen om de invoering van een EU-dierenwelzijnsetiket als een optie te bekijken. Hierbij gaat het om eisen waarbij hogere normen worden gehanteerd. Dit zou de verkoop van producten die volgens strengere welzijnsnormen worden geproduceerd, kunnen stimuleren. In Nederland wordt gedacht aan een zogenoemd 'stippensysteem' (Siem Korver, Column in LNV, Berichten Buitenland, november, 2006).

² Tijdens de LNV workshop 'Internationale trends' in het najaar van 2006 kwam dit onderwerp aan de orde. Henny Swinkels, director Corporate Affairs van familiebedrijf VanDrie Groep: "We zijn op dit moment marktleider van kalfsvlees in Nederland. Onze grootste zorg is: kunnen we in Nederland blijven produceren?" Hij doelt op de alsmat strenger wordende regelgeving en hogere kwaliteitseisen in ons land, terwijl de andere landen er 'soepeler' mee omgaan (LNV, Berichten Buitenland, november, 2006).

Literatuur

Berkhout, P. en C. van Bruchem, *Landbouw Economisch Bericht*, Diverse jaargangen, LEI, Den Haag.

Bokma-Bakker, M.H., Y.M. van Hierden, H.J.W. Houwers, T.B. Rodenburg, A. Kijlstra, *Welzijnsbevorderende houderijsystemen en voedselveiligheid*, PraktijkRapport Rundvee 89, ASG Praktijkonderzoek, Lelystad, 2006.

Bondt, N., C.J.A.M. de Bont, G. Cotteleer, M. de Haan (PV), H.H.W.J.M. Sengers, J.J. de Vlieger, *Ontwikkelingen in de vleesindustrie tot 2007*, Rapport 5.03.07, LEI, Den Haag, 2003.

Bont, C.J.A.M. de, J. Bolhuis, W.H. van Everdingen, J.F.M. Helming, J.H. Jager en M.G.A. van Leeuwen, *Bedrijfstoeslagen in de landbouw; Naar volledige ontkoppeling en flat rate?* Rapport 6.07.11, LEI, Den Haag, 2007.

Bont, C.J.A.M. de, K.H.M. van Bommel, W.H. van Everdingen, J.H. Jager en M.J. Voskuilen, *Betekenis van subsidies voor de continuïteit van landbouwbedrijven*, Rapport 6.06.10, LEI, Den Haag, 2006.

Bont, C.J.A.M. de, J.F.M. Helming en J.H. Jager, *Hervorming Gemeenschappelijk Landbouwbeleid 2003; Gevolgen van de besluiten voor de Nederlandse landbouw*, Rapport 6.03.15, LEI, Den Haag, 2003.

Bont, C.J.A.M. de, N. Bondt, J. Bolhuis, J.F.M. Helming en J.H. Wisman, *Vleeskalveren en Hervorming Gemeenschappelijk Landbouwbeleid*, Rapport 6.03.09, LEI, Den Haag, 2003a.

Bont, C.J.A.M. de en A. van der Knijff, *Actuele ontwikkeling van bedrijfsresultaten en inkomens in 200x*, Diverse jaargangen, LEI, Den Haag.

Europese Commissie (EC), *Verordening (RG) Nr. 1782/2003 van de Raad van 29 september 2003*, Publicatieblad van de Europese Unie, L 270/1, Brussel, 21.10.2003.

European Commission, DG Agri, *MAP, Monitoring Agri-trade Policy, The 2007 Outlook for world Agricultural Commodity Markets*, Brussels, May 2007.

Kalverhouder, De, *Uitkomsten enquête*, maart 2007.

Leeuwen, M.G.A. van, *De prijzen van kalfsvlees en nuchtere kalveren, een analyse voor de Europese Unie*, LEI, Den Haag, 1998.

Leeuwen, M.G.A. van, *Het Nederlandse agrocomplex 2006*, Rapport 5.06.10, LEI, Den Haag, 2006.

LVN, *Brief aan de Tweede Kamer over besluiten in het kader van de hervorming van het GLB*, Den Haag, 23-04-2004.

LVN, *Berichten Buitenland*, Den Haag, november 2006.

OECD-FAO, *Agricultural outlook 2006-2015*, Paris/Rome, 2006.

Office de l'Elevage, *Le marche du veau dans l'union europeenne*, Paris, 2007.

Oosterkamp, E.B., M.G.A. Leeuwen, C.J.A.M. De Bont, J.H. Wisman en J.W. Kuhlman, *Agrocluster Oost in beeld*, Rapport 5.06.06, LEI, Den Haag, 2006.

PVE, *Ontwikkelingen in de kalversector in de EU en in Nederland*, Zoetermeer, 2004.

PVE, *Nederlandse vee-, vlees- en eiersector, jaarrapport 2006*, Zoetermeer, 2007.

Rabobank, *De Nederlandse kalverenhouderij in Europa. Succes van verticale integratie?*, Utrecht, 2007.

Bijlage 1. Geraadpleegde personen en klankbordgroep

Geraadpleegde personen

Namens LTO

- De heer B. Loseman
- De heer H. Luijterink

Namens de integraties

- De heer H. Swinkels, directeur van Drie Groep
- De heer H. Boeve, directeur Alpuro
- De heer A. Oosterwegel, kwaliteitsmanager Alpuro
- De heer H.R. Buys, directeur Denkavit

Namens het Productschap (PVE)

- De heer J. Jongerius, secretaris
- De heer F. van Dongen
- Mw. Tineke Wassenaar

Klankbordgroep:

- Lilian van den Aarsen, min. LNV-DRZ;
- Cees de Bont, Wageningen UR-LEI;
- Jan Bolhuis, Wageningen UR-LEI;
- Henk van Hierden, vleeskalverhouder (rosé);
- Barend Kok, GAJK, vleeskalverhouder (wit);
- Wiliam Schoonhoven, NAJK, vleeskalverhouder (rosé);
- Jacques de Groot, Van Drie Group/ Navobi;
- Henk Boeve, Alpuro-Groep;
- Bert Loseman, LTO, vakgroep kalverhouderij;
- Klaas Wagenaar, Denkavit-NL bv.;
- Fons Goselink, Provincie Gelderland;
- Philip Scheepers, Gelderse Milieu Federatie;
- Jos Roemaat, project A1-eiwitcorridor;
- Gerrit Meester, min. LNV-IZ;
- Jan Gerrit Deelen, min. LNV-DL;
- Louise Veerbeek, min. LNV-DRZ;
- Gerard Kolkman, min. LNV-DRZ.

Bijlage 2. Leeftijd ondernemers en opvolging in de kalverenhouderij

Tabel B2.1 Bedrijven met witvleeskalveren naar leeftijd oudste bedrijfshoofd en opvolging in 2004 a)

	Jonger dan 50 jaar	Ouder dan 50 jaar met opvolger	Ouder dan 50 jaar zonder opvolger	Totaal
Aantal bedrijven	932	427	539	1.898
Waarvan vleeskalverbedrijven	473	119	250	842
melkveebedrijven	310	232	153	695
akkerbouwbedrijven	3	0	5	8
gemengde bedrijven	67	35	20	122
Aantal hectare	23.575	14.988	9.776	48.338
Hectare per bedrijf	25	35	18	25
Vleeskalveren per ha	15	6	15	12
Gemid. leeftijd oudste bedrijfshoofd	41	61	58	51
Hokcapaciteit vleeskalveren	389.376	104.323	164.491	658.190
Aantal vleeskalveren totaal	352.079	94.921	146.367	593.367
Aantal witvleeskalveren per bedrijf	367	216	266	304

a) Opvolgingssituatie in 2004, aangepaste LEI-definitie.

Bron: Landbouwtelling 2004.

Tabel B2.2 Gespecialiseerde witvleeskalverenbedrijven naar leeftijd oudste bedrijfshoofd en opvolging in 2004 a)

	Jonger dan 50 jaar	Ouder dan 50 jaar met opvolger	Ouder dan 50 jaar zonder opvolger	Totaal
Aantal bedrijven	468	118	248	834
Waarvan vleeskalverbedrijven	468	118	248	834
melkveebedrijven	0	0	0	0
akkerbouwbedrijven	0	0	0	0
gemengde bedrijven	0	0	0	0
Aantal hectare	4.279	1.151	1.516	6.946
Hectare per bedrijf	9	10	6	8
Vleeskalveren per ha	74	66	85	75
Gemid. leeftijd oudste bedrijfshoofd	41	60	57	48
Hokcapaciteit vleeskalveren	339.446	81.944	143.262	564.652
Aantal vleeskalveren totaal	314.669	76.103	128.526	519.298
Aantal witvleeskalveren per bedrijf	662	629	510	612

a) Opvolgingssituatie in 2004, aangepaste LEI-definitie.

Bron: Landbouwtelling 2004.

Tabel B2.3 Bedrijven met rosé vleeskalveren naar leeftijd oudste bedrijfshoofd en opvolging in 2004 a)

	Jonger dan 50 jaar	Ouder dan 50 jaar met opvolger	Ouder dan 50 jaar zonder opvolger	Totaal
Aantal bedrijven	636	250	369	1.255
Waarvan vleeskalverbedrijven	225	61	133	419
Melkveebedrijven	93	64	29	186
Akkerbouwbedrijven	27	8	19	54
gemengde bedrijven	101	58	68	227
Aantal hectare	19.352	9.803	9.172	38.327
Hectare per bedrijf	30	39	25	31
Vleeskalveren per ha	7	5	6	6
Gemid. leeftijd oudste bedrijfshoofd	41	63	58	51
Hokcapaciteit vleeskalveren	170.558	58.608	71.917	301.083
Aantal vleeskalveren totaal	136.836	47.781	56.619	241.236
Aantal rosé vleeskalveren per bedrijf	163	154	123	149

a) Opvolgingssituatie in 2004, aangepaste LEI-definitie.

Bron: Landbouwtelling 2004.

Tabel B2.4 Gespecialiseerde rosé vleeskalverenbedrijven naar leeftijd oudste bedrijfshoofd en opvolging in 2004 a)

	Jonger dan 50 jaar	Ouder dan 50 jaar met opvolger	Ouder dan 50 jaar zonder opvolger	Totaal
Aantal bedrijven	174	46	107	327
Waarvan vleeskalverbedrijven	174	46	107	327
Melkveebedrijven	0	0	0	0
Akkerbouwbedrijven	0	0	0	0
gemengde bedrijven	0	0	0	0
Aantal hectare	2.934	904	1.237	5.075
Hectare per bedrijf	17	20	12	16
Vleeskalveren per ha	19	17	20	19
Gemid. leeftijd oudste bedrijfshoofd	40	62	58	49
Hokcapaciteit vleeskalveren	66.373	18.206	32.241	116.820
Aantal vleeskalveren totaal	56.894	15.533	24.855	97.282
Aantal rosé vleeskalveren per bedrijf	322	338	230	294

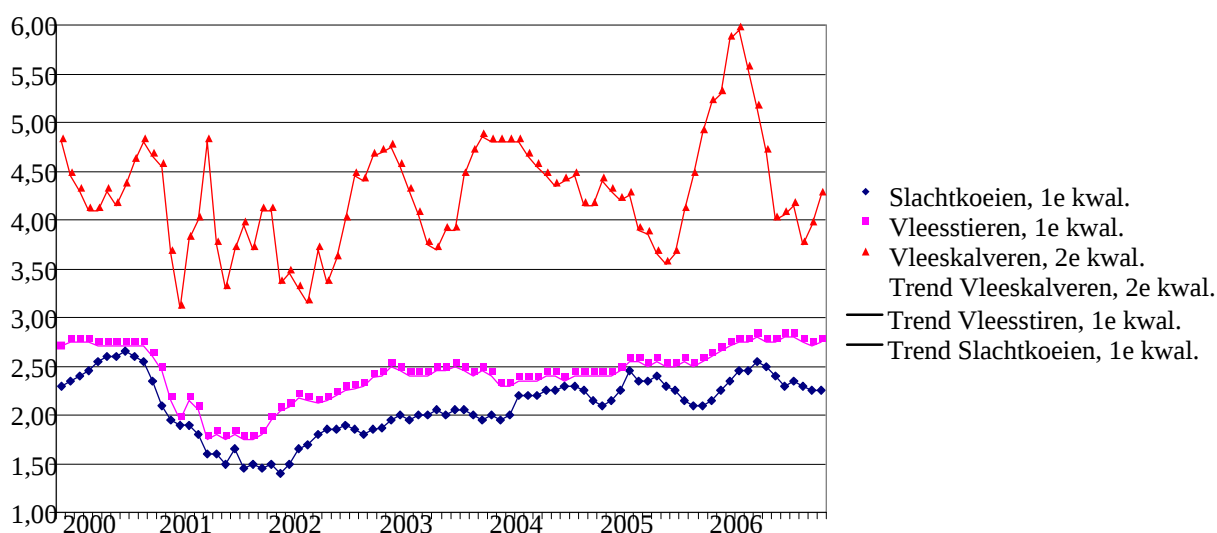
a) Opvolgingssituatie in 2004, aangepaste LEI-definitie.

Bron: Landbouwtelling 2004.

Bijlage 3. Samenhang prijzen verschillende slachtdieren

Figuur B3.1 geeft de ontwikkeling weer van de maandprijzen in Nederland vanaf januari 2000 van drie soorten slachtdieren: vleeskalveren, vleesstieren en slachtkoeien. Nagegaan is wat het verband (de correlatie) is tussen de prijsontwikkeling van vleeskalveren en van vleesstieren. Ook het verband tussen de prijzen van vleeskalveren en van slachtkoeien is bekeken.

Beide correlaties zijn significant. Dit houdt in dat er een verband is tussen respectievelijk de prijsontwikkeling van slachtkoeien en vleeskalveren en tussen die van vleesstieren en vleeskalveren. Het verband tussen de prijzen van vleeskalveren met die van vleesstieren is iets sterker dan dat tussen vleeskalveren en slachtkoeien.

Figuur B3.1 Ontwikkeling prijzen per maand van 3 soorten vee tussen 2000 en 2006 met (polynomiale) trendlijn

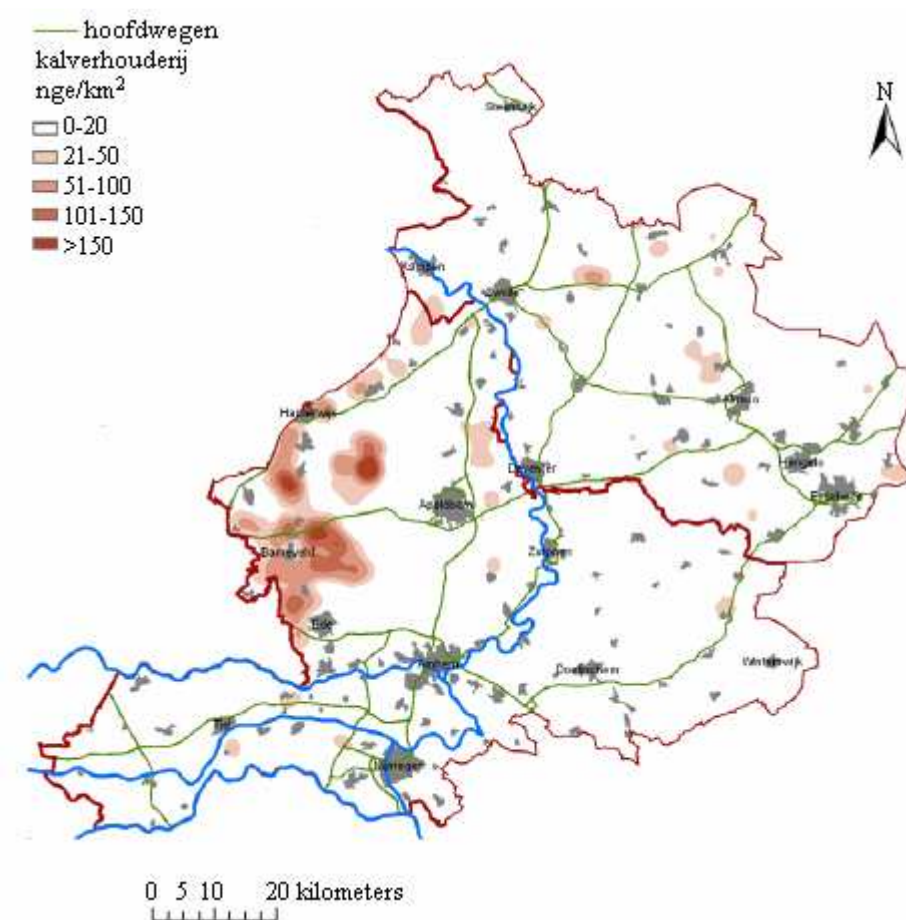
De samenhang tussen de prijzen van de vleeskalveren met die van de andere slachtdieren is sterker wanneer uitgegaan wordt van de prijzen van de prijzen van vleeskalveren en de prijzen van de andere slachtdieren drie maanden later. Dit houdt in dat de prijsontwikkeling van slachtkoeien en vleesstieren drie maanden achter loopt op die van vleeskalveren.

De samenhang tussen de betreffende prijzen zou nog wat sterker zijn wanneer geen rekening zou zijn gehouden met de prijzen in het jaar 2001. In dit jaar werd de Nederlandse veehouderij getroffen door de uitbraak van MKZ. Dit leverde vooral voor de vleeskalve-

ren sterk fluctuerende prijzen op. De lage opbrengstprijzen van de dieren in 2001 is echter ook toe te schrijven aan de BSE-problematiek.

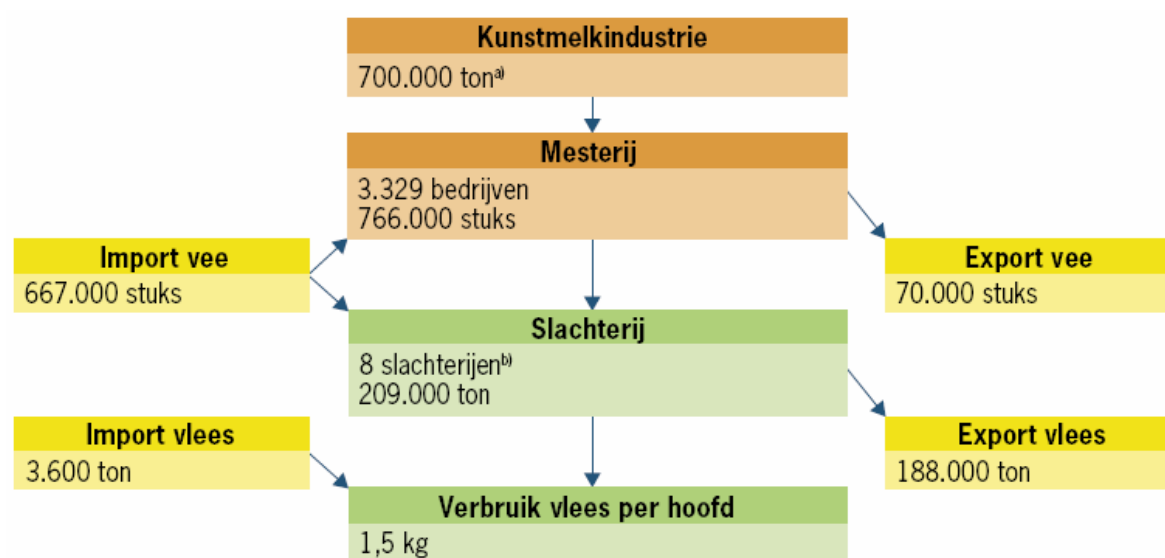
In 2005/2006 is de prijsstijging van de vleeskalveren vanwege de dreiging van vogelgriep veel forser dan die van de andere diersoorten. Dit heeft te maken met de omvangrijke export naar vooral Italië, waar de consument overstapte van pluimveevlees naar kalfsvlees.

Bijlage 4. Vleeskalverenhouderij in Gelderland en Overijssel

Figuur B4.1 Spreiding van de vleeskalverenhouderij in Gelderland en Overijssel
Bron: CBS, Landbouwtelling.

Bijlage 5. Keten rondom de vleeskalverenhouderij

Figuur B5.1 Keten rondom de vleeskalverenhouderij, 2005 (Berkhout en Van Bruchem, 2006)

a) 2004; b) alleen slachterijen met meer dan 20.000 slachtingen.

Bron: CBS, FEFAC en PVE; bewerking LEI.

NB. Een deel, ongeveer een derde, van de in Nederland geproduceerde kalvermelkpoeder wordt geëxporteerd, vooral naar Duitsland.